

Dr Wlassics Gyula

ÉLET- ÉS JELLEMRAJZI VÁZLATOK

IRTA

MOLNÁR VICTOR

(ARCZKÉPEL)

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA

1907

Massachusetts

BEVEZETÉS.*

Államférfiaink közül csak kevésnek oly tüneményes a pályafutása, mint dr. Wlassics Gyula, vallás- és közoktatásügyi miniszteré.

Ép oly példátlan ezen pályafutás, mint Wekerle Sándor miniszterelnöksége. És mégis különböző.

Wekerle fokról-fokra emelkedett magas méltóságáig; a kitűnő tisztviselő lépésről-lépésre küzdötte fel magát az államtitkárságig, azután a pénzügyminiszterségig és páratlan népszerűsége beültette őt a miniszterelnöki székbe.

Wlassics jóformán minden átmenet nélkül került a vallás- és közoktatásügyi miniszterium élére. Senki sem sejtette, hogy rövid két évi parlamenti működése után elérje az államférfiú vezető állását.

* Ezek a vázlatok még Wlassics Gyula minisztersége idejében keletkeztek. Hogy közvetetlenségüket megőrizzem, nem változtattam rajtuk, bár Wlassics már közel négy év óta nem miniszter.

A közvéleményre váratlan volt az előző Wekerle-kormányválság lefolyása és eredménye és az ezt megelőző bizonytalan helyzet, a hosszú válság oly reményeket ébresztett egyeseknél és pártoknál, a melyeket a lefolyt események teljesen meghiúsítottak.

A csalódás elégedetlenséget támasztott a közvéleményben, a mely csak nehezen felejt és nem bocsát meg, ha titkos reményei nem teljesülnek.

A közvélemény azonban csakhamar belenyugodott abba a választásba, mely Magyarország cultus- és közművelődési ügyeit Wlassics Gyula kezére bízta, sőt benne látta az ujonnan alakult kabinet egyik legfőbb támaszát és kitűnőségét.

Már miniszternek szánta volt. A jövő igazságügy-miniszterének tartotta és csak attól félt, hogy kedvencz jelöltje nem fog az ösmeretlen új ügykörben megfelelni a belé helyezett reményeknek.

De ez az aggodalom is csakhamar elmúlt.

Wlassics minisztert gazdagon ajándékozta meg a természet szellemi kincsekkel; egy ilyen férfiú mindenütt megállja a helyét; csak időre és térre van szüksége, hogy szellemi tehetségét kifejthesse és belső gazdagságát gyakorlatilag megvalósíthassa.

Reményei már korábban felvitték Wlassicsot a miniszterségig és ha szellemi felsőbbbsége és öntudatos működése által képes volt saját akarata alá hajtani a közvéleményt, hogy ez benne Magyarország egyik jövődöbéli miniszterét lássa, akkor több volt mint bizonyos, hogy abban a méltóságban is megállja a helyét, a melybe a korona bizalma helyezte.

Vannak érdemek magas méltóság nélkül, de nincs magas méltóság érdemetlenül.

Wlassics Gyula pedig fiatal korához képest már igen jelentékeny múltra tekinthetett vissza.

A kiváló jogász, a ki irodalmi munkássága révén Európa hírv tekintély volt, csakhamar beleélte magát nehéz ressortjának minden ágába. Fényes tanuságot tett erről képviselőházi első fellépése alkalmával, mikor hivatalba lépte után egy pár napra rá a válás- és közoktatásügyi miniszterium költségvetésének tárgyalása került napirendre.

A siker teljes volt; nemcsak a közvéleményt nyugtatta meg a válás- és közoktatásügyi miniszterium helyes vezetésére nézve, hanem az egész kabinet jövő sorsára is nagy befolyással volt.

A kabinet sorsa szorosan összefüggött az örökség-

képpen átvett egyházpolitikai törvényjavaslatok keresztülvitelével. A kabinet politikai súlypontja Wlassics Gyula miniszter kezében volt. Neki kellett a politikai végrendeletet végrehajtani, ő állott a parlamenti küzdőtéren előtérben.

A feladat nehéz volt, de nem lehetett volna hivottabb védőt, tehetségesebb államférfiút azzal megbizni Wlassics Gyulánál.

WCLASSICS GYULA IFJÚSÁGA.

Wlassics Gyula 1852-ben márczius hó 17-én született Zalaegerszegen, Zalamegyében.

Édesapja Wlassics Antal volt, a ki eleinte mint törvényszéki bíró, később mint törvényszéki elnök működött. Édesanyja Börzsönyi Mária, ritka szépségű és művelt lelkű nő.

A szülők Zala vármegye előkelő társadalmi köreiből mind vagyonosságuknál, mind műveltségüknél és kedves modoruknál fogva kiváló állást foglaltak el.

1854-ben Nagy-Kanizsára költöztek és itt élte át Wlassics Gyula gyermekéveit és ifjú korát.

Az elemi iskolák elvégzése után 1862-ben a nagykanizsai gymnasium első osztályába lépett be, a honnan négy év múlva a budapesti piarista gymnasium ötödik osztályába adták, mert Nagy-Kanizsán a gymnasium csak négy osztályú volt.

A gymnasiumi tanulmányokat Wlassics Gyula kiváló sikerrel fejezte be — minden osztályban első

volt a kitűnők között. Csak az énekből nem volt kitűnője. Nagyon restelte ezt a becsvágyó fiú és összes erejének megfeszítésével jelesre javította ki az elégségest.

Már ebben a fokozatos haladásban megnyilatkozni látjuk a vas akaratot, szívós kitartást és törhetetlen erőt, a melyek később a férfiút is jellemzik.

A tanárok és iskolatársak egyaránt szerették a beszédes, derült arcú, gyors felfogású, rokonszenves, élénk fiút és nagyrabecsülték nyílt és határozott jellemét.

Nagyon becsvágyó volt, nemcsak az iskolában akart első lenni, hanem már az irodalom terén is szerepelni óhajtott.

A szereplés nem szorítkozott az ifjúsági körre, komolyabb tér felé irányult.

Hajlamai, kutató szelleme, kifejlődött észbeli tehetsége korán a társadalmi kérdések- és politikai kormányzat felé vonzották.

A tizenhatéves iskolásfiú az első cikket a «Zala-Somogyi Közlöny» 1868-ik évi márczius 7-iki számába írta.

Nagy-Kanizsa város egy kisiparost választott meg polgármesterévé, a kinek nemcsak nem volt kellő képessége fontos állásának betöltésére, hanem a magyar nyelvet is csak törve beszélte.

A 16 éves fiú cikke tiltakozott az ellen, hogy valaki komoly tanulás és alapos tudás nélkül szülővárosában kormányzó, vezetői állást foglalhasson el. «Ha valaki, — így kezdődik a cikk, — úgy én vagyok, ki figyelemmel kísérem városunk mozgalmait, akár a politika, akár a tudomány terén és valahányszor egy oly eszme valósul, mely városunkat minden tekintetben emelheti, dobog szívem, s mintegy azt súgja fülembe: «Nagygyá lesz városunk, erőssé szép hazánk».

Örülök, mondom, nagyon örülök, ha látom, hogy városunk majoritása felfogja s mintegy előtte lebegni látja azon három nemes célt, melynek valósítása az ember feladata, t. i. az igaz, szép és jó értékesítése, örülök, ha átlátja, hogy csupán a tudományos qualificatio az, mely kiemelheti az embert, emberrel a várost, várossal a nemzetet az élet mindennapi köréből, azon polczra juttatja, hová illő, hogy minden európai nemzet jusson! . . . De ismét tudjuk azt, hogy minden tény eszköz, melylyel célt akarunk elérni, tanulunk remény fejében, hogy egykoron tudományunkkal gazdagítsuk a hazát, pótoljuk tudósainkat; igen ám, de ha nincs méltatva a tudomány . . . akkor az, a ki mint szakképzett szülővárosába szolgálatot teendő visszajő, azt a keserű tapasztalatot

kénytelen tenni, hogy a nép zászlóján azt hirdeti: «Nem kell törvénytudó, nem kell diplomatikus».

A cikket azzal fejezi be: «azonban bízunk abban, hogy az alkotmányos fogalom ezen kinövéseit a hon atyái belátva, oly törvényeket alkotandnak, melyekkel a népnek ezen veszélyes irányát fékezendik és üdvös népnevelési intézetekkel megismertetik a néppel az alkotmány és a szabadság fogalmát, de bízom egyszersemind népünk jó szellemében is, mely majd idővel megérve, belátandja, hogy nem igaz s üdvhozó irány volt az, melyen haladva, a szájkodó Cleonok az izgatás gyújtó szavait hintették kebelébe.»

Kit ne lepne meg e komoly hang, érett megfontolás és felfogás? Férfi sem fejezhetné ki szebben a lángoló hazaszeretetet, a tudomány iránt való lelkesedést, a komoly, nehéz szellemi munka megbecsülését. És bizonyára nem szereplési viszketeg, hanem komoly elhatározás, mondhatnám, lelki szükség adta a tollat a gyermek kezébe, mert nem saját neve, hanem Oláhfi Gyula álnév alatt közölte cikkét.

A szerkesztő buzdítása, mely szerint «további cikkeinek is készséggel nyitunk lapunkban tért», nem maradt sikertelenül, eittől fogva számos közleményt küldött megyebeli lapjának.

Rendes levelezésének anyagát az Akadémia és a Kisfaludy-társaság üléseiből, valamint a színházi előadásokból merítette.

A gymnasiumi tanuló szorgalmasan eljár a tudományos társulatok üléseire és jegyzeteket készített, hogy «hétfői leveleket» irhasson haza, de a mellett figyelemmel kísérte szülővárosának minden ténykedését és hol lelkesítőleg, hol korholva szólt a dolgokhoz.

Ezen levelek nemcsak a szerző lelki világára való tekintettel, hanem kortörténeti szempontból is rendkívül érdekesek.

«Clerikális lapjaink — írja a «Házasság gőzerővel» című bohózatról — kétségbeesett hangon szólnak Szerdahelyi Kálmán e fordításáról . . . mi nem szeretünk jezsuita kalap alól beszélgetni, hanem őszintén kimondjuk, minden clausula nélkül, hogy sikerült bohózat.»

Csernátony akkor megjelent ellenzéki lapjáról, az «Ellenőrről» pedig ezt írja: «E héten látott napvilágot, meddig fogja azt látni, nem tudom» . . . «Különben az Isten éltesse.»

Az Akadémia és a Kisfaludy-társaság tagjainak csakhamar feltűnt az ülések legszorgalmasabb és legfigyelmesebb látogatója, ki az írók háta mögött meghúzódva, serényen jegyzetett.

«Thaly Kálmán figyelmeztetésére — írja a miniszter — egymásután tüntettek ki megszólításokkal, — jól emlékszem — Ipolyi Arnold, Toldy Ferencz, Tóth Lőrincz édes szavakkal bízattak, hogy ők már régen észrevették az én jelenlétemet az üléseken és hogy ezentúl ne a térdemen írkak, hanem üljek a hirlaptudósítók asztalához».

Nagy rokonszenvre talált a fiatal ember különösen Thaly Kálmán részéről és a vele való gyakori érintkezés nem maradt hatás nélkül az ifjú kedélyére és szellemi világára.

A hatodik osztálybeli fiú ebben az időben a zalavári apátság történetéből vett közjogi politikai irányú tanulmányt ír a «Pesti Naplóba», melyet később tudományos értekezéssé átdolgozva és kibővítve a Thaly Kálmán szerkesztésében álló «Századokban» tesz közé.

Nem csoda, hogy a történelmi tanulmányok vonzották leginkább, fiatal kedélye azokból merítette lángoló hazaszeretetét, mely már a gyermek minden ténykedését jellemezte. Szenvedélylyel gyűjtötte a történelmi emlékeket. A bécsi magyar egyesület által 1871-ben rendezett bécsújhelyi emlékünnepeken az ő indítványára gyűjtötték össze és rendezték a magyar történelmi ereklyéket, úgy, hogy azokat az utazók egy csoportban összegyűjtve szemlélhették.

Lelkesen üdvözli Zalamegye művelt közönségét, mikor az felkarolva a népboldogító és alkotmányörző eszméket, egy oknyomozó történelmi társulat megalkotásán fáradozik.

A gymnasiumi tanulmányok kitűnő befejezése után a bécsi tudományegyetem jogi karánál iratkozott be a hol az első és a harmadik évet töltötte, a második és negyedik évet a budapesti tudományegyetemen.

Folytonosan foglalkozott jogi tanulmányai alatt is az irodalommal. Szorgalmas munkatársa volt a Beöthy Zsolt szerkesztésében megjelenő «Athanaeum»-nak.

Művészeti, széptani, kulturális dolgokról értekezett; színházakról, képtárakról és az 1873-iki bécsi világiállításról írt bele. — Valamint számos közleményt írt a «Századok»-ba és a fővárosi előkelő napilapokba.

«Nyelvtudás, — mondja egy német költő, — minden tudás alapja», Wlassics előretörő, magasra szárnyaló lelke korán megértette ezt az igazságot. Európai modern, magas műveltségre törekedett; kutató szelleme az idegen szellemi kincsek tanulmányozására indította, külföldre vágyott és azért kiváló gondot fordított az idegen nyelvek elsajátítására. A német nyelven kívül csakhamar otthonos lett a francia nyelvben, tanulta az angol és olasz nyelveket,

a mi lehetővé tette, hogy hosszú külföldi utazásai alatt közvetetlen tapasztalatokat szerezzen, kiváló férfakkal megismerkedjék és tágas látókörre, széleskörű tájékozottságra tegyen szert az idegen nemzetek közművelődésében.

Első nagyobb utazását hatodik gymnazista korában tette Fiume-Trieszten keresztül Velenczébe.

Boldogúlt nagyapja, Börzsönyi Ferencz, egy ösmerrőst bízta meg a rajongóan szeretett unoka felügyeletével. Az orvosok és természetvizsgálók éppen akkor tartották Fiumében rendes évi nagygyűlésüket. A fiatal Wlassics szintén elment az ünnepi bankettre és poharköszöntőt mondott, de nagyon megharagudott, mivel nem igen hallgatták meg a gyereket.

A sértett önérzet azonban csakhamar vigasztalást talált Fiume nevezetességeinek megtekintésében. Megnézte a Frangepan-várat, a tengerészeti akadémiát, a papir- és dohánygyárat és mindenről jegyzeteket készített.

Triestben megúnta flegmatikus, közönyös kísérőjét, megszökött tőle és egyedül hajózott át az idegen utasok között Velenczébe.

Merészsége azonban nem maradt büntetlenül.

Éjjelre nyitva hagyta szobájának ablakát és a lagunák éhes szúnyogjai úgy összezsípték arczát, hogy midőn Kanizsára hazaérkezett, alig ösmertek rá.

Első utazását több követte. A szünidő egy részét mindig arra használta fel, hogy külföldön gyarapítsa ismereteit, elégítse ki tudásvágyát, a hol sorra látogatta a nevezetességeket: képtárakat, nyilvános muzeumokat stb. De ez általános közművelődési intézetek tanulmányozása mellett kutató szelleme a külföldi társadalmak mozgalmait, új intézményeit is éber figyelemmel kísérte.

Sok üdvös életre való eszme fogant meg ilyenkor lelkében, hogy később hazánk javára megvalósuljon.

A szünidők hátralevő részét vagy a szülői háznál, vagy nagyszülőinél töltötte.

A nagyszülők Nagy-Radán laktak, Zala vármegye egyik legszebb vidékén. Az egyik oldalon bortermelő halmok emelkednek, a másikon beláthatatlan síkság színgazdag pompája tárul elénk. A távol kódébe vész el szemünk ott, a hol a Balaton ragyogó tó-tükrére borul a menyezetes ég.

Ezt a költői szép vidéket barangolja be a kis deák ponni lován, vagy elvegyül a falusi kis pajtások közé.

A falusi pajtások, mai községi birák és előljárók szeretettel emlegetik a városi jó pajtást, a ki a király minisztere lett; a kihez ma is bizalommal fordul-

nak ügyes-bajos dolgaikban és a kiket mindig a régi szíves barátsággal fogad a hajdani pajtás-vezér — a miniszter.

Ha a Józsi kocsis fiának állás kellett, a miniszter kötelességének tartotta, hogy érte fáradjon.

A TISZTVISELŐ ÉS JOGTUDÓS.

Jogi tanulmányainak befejezése után Wlassics Gyula a közszolgálat terére lépett, a melyet 1875-ben mint törvényszéki gyakornok kezdett meg Nagy-Kanizsán édes atyja oldalán.

Édes apjának, a régi megyei élet tradíciói között felnevelkedett előkelő birtokosnak, az volt az óhaj-tása, hogy fia szülőmegyéjének szolgálatába álljon, a hol a családi összeköttetés és az előkelő társadalmi állás csakhamar a megyei önkormányzat élére állíthatták volna. De a fiatal Wlassics magasabbra törekvő lelke nem választotta a kínálkozó emelkedés kényelmes útját.

Komoly munka, hosszú küzdelmek fáradtsága által akart előre törni, bízva önmagában és tehetségében.

Így választotta a tisztviselői pályát, de nem azért, hogy az íróasztal mellett szürke szobatudós és elégedetlen burocrata legyen, hanem hogy későbbi

nyilvános szerepléséhez megszerezze a reális alapot és készséget.

Az ügyvédi oklevél megszerzése után nemsokára a budapesti kir. táblához neveztetett ki segédfogalmazónak, mely minőségében később — jeles tehetségének értékelése folytán — az igazságügyminiszteriumba helyeztetett át.

Ily előzmények után méltán remélhette, hogy készsége és irodalmi munkássága révén gyorsan fog emelkedni.

De csalódott. A mostoha előléptetési viszonyok miatt öt éven át maradt segédfogalmazó; csak ekkor nevezték ki a komáromi és később a budapesti törvényszékhez alügyésznek. Alügyészből miniszteri titkár, félév múlva pedig kir. főügyészi helyettes lett.

Ez állásában — habár közvádloi teendőket is teljesített, a sajtóbíróságok előtt végtárgyalásokon több kiváló beszédet tartván — tulajdonképen mindig az igazságügyminiszeriumban tett szolgálatot.

Nehezen lehetett volna a fiatal jogtudós kiváló képzettségét nélkülözni a szőnyegen lévő törvényjavaslatok elkészítésében.

Midőn a büntetőtörvénykönyv novellájának eszméjét felkarolták, Wlassics a reform mellett foglalt állást. A szaktanácskozmányban, melyet a novella

tárgyában tartottak, a fiatal Wlassics volt az egyik vezérlő tényező. Több ízben megvívott magával a büntetőtörvény szerzőjével, Csemegi Károlylyal, ki a novellát a lehető legszűkebb körre kívánta szorítani.

A bűnvádi eljárásról szóló törvényjavaslat elkészítésénél is kiváló részt nyert Wlassics. Itt is leginkább a kodifikáció kérdései vonzották. A nyolczvanas évek elején a Csemegi-féle javaslatot tárgyaló enquête befejezése után Wlassics külön munkában értekezett a javaslatról és az enquête határozatairól feltétlenül a vádelv és szóbeliség hívének mutatván be magát. Később az igazságügyminiszter Csemegi mellé osztja be mint segédmunkást az indokolás gyorsabb elkészítése végett. De minthogy Csemegi a munkával késlekedett, rövid idő múlva a miniszter visszavonta a megbízást és a munkát egy hármas bizottságra bízta, mely bizottságnak Wlassics volt legfiatalabb tagja, de egyszersmind spiritus rectora.

Wlassicsnak tehát főrésze volt az 1888. december havában a képviselőház elé terjesztett bűnvádi eljárási javaslatnak készítésében, melytől tulajdonképpen lényegileg a későbbi miniszter, Szilágyi javaslata sem tér el. A Szilágyi-féle javaslat, illetőleg azóta már szentesített törvény, némi csekély módosítás mellett csak abban különbözik a korábbi javaslattól,

hogy két fejezettel többet tartalmaz, a melyek közül az egyik az esküdszéki intézményről, a másik az ártatlanul elítéltek és vizsgálati fogságba helyezettek kártalanításáról szól.

Később a bírósági szervezet és a kir. táblák decentralisatiójára vonatkozó törvényjavaslatok előkészítésével bízott meg Wlassics és ezeket Szilágyi Dezső miniszter nagy meglepődésére el is készítette.

A kodifikáció terén kifejtett ezen munkásságáról némi fogalmat nyújt az a tény, hogy csak a bünvádi eljárás tervezetének indoklásából az a rész, melyet Wlassics készített, 34 nyomtatott iv. Ezen indoklás igen becses irodalmi munka, mely a bünvádi eljárás problémáit különösen jogtörténeti és jogpolitikai szempontból tárgyalja.

A sokoldalú és nehéz hivatalos elfoglaltság mellett irodalmi téren is kiváló munkásságot fejt ki; számos büntetőjogi dolgozat jelenik meg tőle haza és külföldi szakfolyóiratokban, valamint néhány nagyobb önálló munka, melyek közül nagy elismerést és hírnevet szerzett neki «A kísérlett és bevégzett bűncselekmény, tettesség és részesség tana» című két kötetes, nagy terjedelmű műve, a melyet a M. Tudományos Akadémia a Strokay-díjjal jutalmazott.

E munka oly feltűnést keltett, hogy első kiadása a megjelenés után három hét alatt teljesen elfogyott,

a mi majdnem unicum akadémiai kiadványoknál és tudományos monografiáknál.

A második tetemesen átdolgozott és bővített kiadás 1893-ban jelent meg.

Wlassics tudományos munkálkodása a külföldön is figyelmet keltett, műveit kivonatokban és ismertetésekben német, olasz és francia szaklapok és folyóiratok is közölték.

Mindig nagy súlyt fektetett arra, hogy a magyar jogélet fejleményei a külföldön kellő ismertetésben részesüljenek. Ezen törekvéstől vezéreltetve lépett a «Société de la législation comparée» című nemzetközi tudós társaság munkás tagjai közé; majd pedig megírta az összes művelt népek büntető jogát felölelő «Strafgesetzbuch der Gegenwart» című nagy irodalmi vállalatba a magyar büntetőjog ismertetését.

Csak természetes, hogy a M. Tud. Akadémia csakhamar tagjai sorába iktatta, megválasztván őt 1886-ban levelező, 1892-ben pedig rendes tagnak.

A budapesti tudományegyetem is sietett, hogy a kiváló jogtudóst a maga számára megnyerje.

Wlassics Gyulát Ő Felsége 1890 október hó 19-én kelt legfelsőbb elhatározásával az egyetemen a büntetőjog és büntető eljárás nyilvános rendes tanárává nevezte ki.

Habár Wlassicsnak nem volt meg a magántanári képesítése, a budapesti tud. egyetem mégis első helyen jelölte őt. Eltekintett ezen feltételtől, melyet Wlassics már csak azért sem szerezhetett volna meg, mert királyi ügyészi minősége megakadályozta volna abban, hogy mint egyetemi magántanár tényleg működhessék és az ezzel járó előadási kötelezettségeket teljesíthesse; jeles előadási képességéről amúgy is gyakran tett bizonyosságot a Magyar Tud. Akadémiában és a magyar jogászgyűléseken tartott értekezleteivel, valamint az esküdszék előtt.

Egyetemi tanárrá történt kineveztetésénél egyaránt döntő volt elméleti szép készültsége és gyakorlati képzettsége. Ez utóbbinak elismerésül szolgál azon tény, hogy az igazságügy és főleg a bűnvádi eljárás börtönügyi és bírószerkezeti viszonyok tanulmányozása céljából tett külföldi utazásából való visszatérte után számos szakértekezlet jegyzőjévé és tagjává választotta, melyeknek kebelében a codificatio terén kimagasló munkásságot fejtett ki.

Azt a tanszéket foglalta el, a melyen Szilágyi Dezső működött, mielőtt igazságügyminiszter lett.

Nemcsak az egyetem, de maga Szilágyi Dezső is őt tartotta legméltóbb utódnak.

Az akkor már legkiválóbb büntetőjogi szakférfiu

továbbra is megmaradt Szilágyi Dezső volt igazságügy-minister kedvelt munkásának, a kinek nagyszabású codificationalis munkálataiban még két évig dolgozott.

Wlassics Gyula az egyetemen a tudomány igaz, lelkes apostola volt. Nem kenyérkereső foglalkozásnak tekintette az egyetemi tanszéket, hanem hivatásszerű komoly feladatnak. Lelkiismeretes az előadásban, igazságos a vizsgálatoknál, fáradhatatlan az irodalmi munkálkodásban. Az egyetemi ifjúság szeretettel vette őt körül, tömegesen hallgatta élvezetes előadásait és bizalommal fordult hozzá, ha egyik vagy másik kérdésben útbaigazítást, tájékozást vagy tanácsot óhajtott.

Külföldi, különösen angol egyetemeken előfordul, hogy előadás közben egyik vagy másik hallgató külön véleményének ad kifejezést, azaz másképen fogja fel a szőnyegen levő kérdést mint a tanár.

Nálunk az egyetemeken nem szeretik a tanárok ezt a szokást és szerénytelennek tartanak azt a hallgatót, a ki tanárral szemben más véleményt, nézetet nyilvánítana.

Wlassics ellenkezőleg, szerette, ha hallgatóinál érdeklődést és egyéni felfogást látott, elég széleskörű tudományossággal birt, hogy a felvetett kérdést megmagyarázza és saját nézetének érvényt szerezzen.

Sőt maga is kereste az alkalmat, hogy hallgatóinak önértékét emelje, önálló gondolkodását elősegítse és ítélőképességét fejleszse. Az egyetemen négy éven át adta elő a büntető jogot és a bűnvádi eljárást. Alkalma volt eszméinek elméleti kiegészítésén tovább dolgozni. A büntetőjogi rendszert, melyet tanított, előadásai nyomán összefoglalták tanítványai egy litografált kötetben. Ezen anyagot készült épen tankönyvül kidolgozni, mikor br. Bánffy miniszterelnök a vallás- és közoktatási minisztérium átvételére felszólította. Az egyefem és az elmélet elveszté őt.

Wlassicsnak a jogtudományok terén kifejtett működését következőképen jellemezhetjük: Wlassics a büntető jog terén nem csatlakozott sem a szoros értelemben vett dogmatikai iskolához, melyet a nyolczvanas évek folyamán Magyarországon különösen Csemegi Károly, a büntetőtörvénykönyv szerkesztője, képviselt, sem az úgynevezett jogpolitikai iskolához. Erősen kifejlett legislatorius érzéke mindkét iskola túlzásaitól megvédte. Ő tulajdonkép mint összefoglaló erő jelentkezett és feladatául azt tűzte ki, hogy mind a dogmatikát, mind a reformtörekvéseket ugyanazon egy célra, a bűnügyi jogszolgáltatásnak az eddiginél biztosabb alapon való kiépítésére értékesítse.

Törekvése különösen a részességről írt nagy

munkájában mutatkozik. Az objectivismus tanait fejtven ki, az egyéni szabadság számára minél több garantiát akar felállítani a birói és közigazgatási önkény ellenében. Egész könyvén keresztül kérlelhetetlen kritikában részesíti a gyakorlatot s a hol a felső bírósági határozatban a subjectivismus nyomait találja, elemeire szedi szét és felfedi tévedéseit.

A kísérletről szóló munkájának megjelenésekor a gyakorlattal még nem foglalkozhatott, mivel a büntető törvénykönyv azon időben új volt. Ezen munkája tehát szorosabban csatlakozik a monografikus feldolgozás módszeréhez mint a másik.

A büntetőjogon kívül a közjog kérdéseit is tárgyalta, különösen sokat dolgozott az Ausztriával és Horvátországgal szemben támadt kisebb-nagyobb közjogi kérdésekben és hatásköri összeütközésekben.

Főbb munkái a következők:

1. A tettesség és részesség alapelve.
2. A bűnkísérlet és a bevégzett bűncselekmény.
3. A bűnvádi eljárás alapelvei.
4. A pénzbüntetés jogi természete.
5. A magyar bűnvádi eljárás törvényjavaslatáról.
6. A hatásköri összeütközések bíróságáról szóló törvényjavaslat és indokolása.
7. A hatásköri összeütközésekről.

WCLASSICS A KÉPVISELŐHÁZBAN.

A parlamenti kormányzásnál különösen két tulajdonságra van szüksége az államférfiúnak, ha érvényesülni akar: kitűnő szónoknak kell lennie és saját korának szellemét felfognia.

Wlassics már gyermekkorában szerette a nyilvános szereplést és mindig élénk érdeklődést tanúsított a közügyek iránt. Csak természetes tehát, hogy a szónoki tehetség, a mely vele született és a nyilvános életviszonyok és a politikai események iránt táplált szeretet jellemzik egész tevékenységét.

A pályaválasztásnál is ezen két tényező lép előtérbe, mikor ügyész, egyetemi tanár és később képviselő lesz.

Politikai leveleket ír az iskolából s ezekben határozott pártállást foglal el. Kezdetől fogva a Deákpárthoz csatlakozott és azt tántoríthatlan következetességgel és egész lelkesedéssel támogatta.

Az iskolás fiú már bátor szónok és minden alkalmat felhasznál, hogy szónoki tehetségét érvényesítse.

A jogtudomány művelése is mintegy a politika felé vonzotta. Érezte, hogy csak a törvényhozás termeiben érvényesítheti azon széleskörű ismereteket, a melyeknek a képviselőház elé került igazságügyi reform javaslatok kidolgozásában tanujelét adta és azért a legutolsó általános választásnál 1892-ben szülőmegyéjében, Nagy-Kanizsán, fellépett szabadelvű párti programmal; azonban a függetlenségi párt részéről felléptetett képviselő jelölttel szemben kisebbségben maradt. De valamivel később, azon év júniusában, Királyi Pál halála után, a csáktornyai kerületet ajánlotta fel neki jóformán az egész megye, melynek jobb érzésű polgárait sértette a kanizsai bukás.

A képviselőházban az igazságügyi bizottság tagja lett és élénken résztvett nemcsak a bizottság ülésein, hanem a Ház tanácskozásaiban is.

Kisebb felszólalásaitól eltekintve, első nagy beszédét 1894-ben mondotta el a képviselőházban a polgári házasságról szóló törvényjavaslat tárgyalása alkalmával, különösen hangsúlyozván, hogy a polgári házasság nyelvi és felekezeti szétbontott társadalmunkban a nagy nemzeti érdek egyik leg hatal-

masabb eszköze, azonkívül hozzá kapcsolódik a magyar nemzet politikai fejlődésének, politikai alakulásának jövő iránya. Kiváló sikert aratott továbbá ékesszólásával és debatteri képességével a vallás szabad gyakorlatáról szóló törvényjavaslat tárgyalásánál, a melynél az előadói tisztet viselte.

«Minden törvényhozói gondolatnak — mondá egyik nagy beszédében — van egy lerombolhatlan sarktétele, melynél a megalkuvásnak meg kell állania, mert különben az elv a maga erejéből ki van forgatva, annak tartalma szinehagyott, kopott, üres burokká válik. Az emberi kedélyvilág legnagyobb kincse a vallásszabadság.

Ezért nincs sem kicsiny, sem nagy áldozat. A vallás az embernek legegységibb java. Nincs, a minek inkább kell uralnia az egyéni felfogás jogosultságát, mint annak a gondolkörnek, a melyet a legfőbb lényhez való viszonyunkhoz fűzünk. Mindenkinek joga van a végokok és végcélok felől szabadon alkotott meggyőződéshez és érülethez.

Csak ebben a teljes szabadságban és teljes önkényteltségben fakad azután az a vallás, mely bennünket a tudásnak szűk látkörén felemel, a hol már nincs semmi rejtelem, a hol megoldja a hit világnál a világegyetem problémáját is. Ide ne nyuljon

az állam rideg külérőszakkal akkor sem, ha valaki kételkedik, vagy tagadja azt, a mit a bevett vallások objectiv igazságnak hirdetnek.» . . .

«Nézzünk bárhová, a hol a vallásszabadság fénye világít és melegít, mindenütt fokozódik a vallásos érzület. Nézzünk a szabad Amerikába, ott nemzeti irány és becsületbe vágó dolog vallásosnak lenni. Azt hiszem, hogy ha ebben a hazában ez a törvényjavaslat törvényerőre emelkedik és ha az egyház férfiai sem összetett kezekkel várják az államnak kényszerítő védelmét, hanem maguk dolgoznak és lelkük egész odaadásával, vallási ihlettséggel hozzálátnak legnemesebb hivatásuk komoly és nagy munkájához, akkor Magyarországon is nemzeti erény és becsületbe vágó dolog lesz a vallásosság.»

Ily beszédek hatása alatt mindenki igazoltnak találta azt a jó hirt, a mely Wlassicsot a képviselőházba való belépése előtt megelőzte és a szabadelvű párt, mint egyik legjelesebb szónokát, ki a képviselőháznak pedig talán legfiatalabb tagja volt, őt bizta meg azzal, hogy báró Bánffy Dezső képviselőházi elnökhöz az 1895. évforduló alkalmából a szokásos ujévi beszédet intézze.

Súlyos válság előtt állott akkor Magyarország. Az egyházpolitikai reformtörekvések megakasztása miatt

a kormány beadta volt lemondását és csak ideiglenesen vezette még a hivatalos ügyeket.

A politikai helyzet teljesen bizonytalan volt és kíváncsian várták a szabadelvű párt megnyilatkozását az új évet köszöntő beszédben.

A beszéd általános feltűnést keltett nemcsak gondolatainak gazdagsága és formai szépsége, hanem különösen önérzetes hangja miatt.

Egy igazi államférfiú fenkölt szónoklata volt az.

Udvözölvén a képviselőházi elnököt, a ki a parlamenti tanácskozásokat az egyházpolitikai törvényjavaslatok tárgyalása alatt vezette, megemlíti, hogy «az igazságos történetíró fel fogja jegyezni, a legközelebb lefolyt harcokról, hogy az állami és nemzeti egységért való küzdelem a legfényesebb, a legeszményibb alakban jelentkezett: a szabadságért, az egyenlőségért, a felvilágosodottságért való küzdelem nemes alakjában. Fel fogja jegyezni, hogy ezt a nemes küzdelmet oly kormány vezette, a mely megérdemelve viseli a nagy tehetségek és a nagy munka miniszteriumának megtisztelő melléknevét, mert még politikai ellenfelei is kénytelenek elismerni, hogy rövid két év alatt legalább is egy évtized munkásságának eredményét mutathatja fel és hosszú idők politikai munkásságát készítette elő, de egyuttal klas-

sikus példáját mutatja ez a kormány minden kormányának és minden többi nemzedéknek, miként kell *a napipolitika küzdelmes verejtéke közt megőrizni az elvek integritását, miként kell gyakorolni a magasabb közeleti erkölcsstan kultusát . . .*»

«A szabadelvű irány a legtermékenyebb erő, a mely a legközelebb reánk váró nagy állami szervezési munkálatban, a közigazgatási reformokban megteremti az erős magyar nemzeti államot; megteremti a hatalmas magyar központi kormányt, egyúttal biztosítja a legéletképesebb önkormányzati jogokat és a közszabadságnak minden jogát. Csak ez a szabadelvű irány az, a melynek követése mellett elérjük, hogy a fajokra, felekezetekre és osztályokra szétagolt társadalom helyébe, az elveiben és törekvésében, eszméiben és eszményeiben egybeolvadt magyar állampolgári társadalom lép.

Ezekből a meggyőződésekből tör elő a mi politikai irányunk, mely értelmünk hideg megfontolásában, sőt mélyebben, érzületünk melegében gyökerezik. Csak így tudjuk és így akarjuk a hazának közérdekeit szolgálni és csak örvendünk, ha minél szélesebb rétegek osztják ezt a mi nézetünket és támogatnak minket.»

Ezen szép beszéd hatása alatt állhatott b. Bánffy Dezső, mikor egynehány nap múlva a kabinetalakítással bizatott meg.

A MINISZTER.

Wlassics Gyula ő Csász. és Ap. Kir. Felségének 1895. évi január hó 15-én kelt legfelsőbb elhatározásával neveztetett ki vallás- és közoktatásügyi miniszterré.

A közvélemény ridegen fogadta az új kormányt; az egyházi téren kezdeményezett nagy reformok nimbusza a lelépő kormány tagjait övezte. Ha az az erős kormány nem birkózhatott meg a nagy feladatokkal, miként fogja azokat a gyenge kormány megvalósítani.

A közhangulat nem volt felbátorító a nehéz viszonyok között.

És Wlassicsnak kellett az első nehézségekkel megküzdenie.

Január hó 15-én lett miniszter és már ugyanazon hó 24-én kénytelen volt a képviselőházban a vezetésére bízott és előtte ösmeretlen miniszterium tárcza-

költségvetését tárgyalni és program-beszédet mondani.

A tárgyalás fényesen sikerült. A miniszter a tíz napi hosszú vita folyamán felvetett számtalan tanügyi és közművelődésügyi kérdésben meglepő tájékozottságot árult el és nem késett állást foglalni a szőnyegre került eszmékkal szemben. Mindenki azt a benyomást nyerte, hogy a miniszternek kedve is, bátorsága is van a cselekvésre és reformterveit meg fogja valósítani.

A kormány a parlamenti életben felhalmozott gyújtó-anyag felrobbanását, kiméretlen támadásokat várt és a helyett Wlassics elismerő szavakat nyert az ellenzék részéről is, sőt egyik függetlenségi szónok azért szavazta meg a költségvetést, mert a «cultusminiszter személye iránt bizalommal viseltetik.»

Alig szakadt vége a költségvetési tárgyalásnak, máris készülnie kellett a miniszternek a vallás szabad gyakorlatáról és a zsidó vallás receptiójáról szóló törvényjavaslatok megvédésére a főrendiházban, azután ismét a képviselőházban, a képviselőház bizottságában és így tovább. Egy jókora kötetet tenne azon beszédek száma, a melyeket az egyházpolitikai javaslatokról tartott.

A beszéd, a melylyel első költségvetésének tár-

gyalásait a képviselőházban bevezette, kifejti az alapelveket és kijelöli az irányt, a melyeket, illetőleg a melyet követni óhajt.

A kultuspolitikáról beszélve, kijelenti, hogy az eddig elintézetlenül maradt két egyházpolitikai törvényjavaslatban lefektetett alapelvek integritásához ragaszkodik.

«De — hozzáteszi — ha a kedélyek izgalmát, az annyira szükséges és kívánatos felekezeti békének érdekében és az országgyűlés másik házával a conflictust megszüntethetjük oly módosítással, mely az elvek integritását nem érinti, igen természetes, hogy végzetes politikai hibának tartanám a szavakhoz való merev ragaszkodást.»

A vallásosságot és a vallásos érzület ápolását a magyar állam-rend egyik kardinális biztosítékának tartja a miniszter és annak erkölcsi tekintetben a legnagyobb erőt tulajdonítja: az egyházakkal és felekezetekkel való érintkezésben pedig még a jogos érzékenységet is kimélni akarja.

«Vezérelvemül az lebeg előttem, — mondja, — hogy az állam souverénitásából folyó legfőbb felügyeleti jog gyakorlásában minden egyház és felekezet fellelje legigazibb, legpártatlanabb védőjét. Igen természetes, hogy ott, a hol szükséges és a hol más

eszköz már rendelkezésre nem áll, az állam tekintélyének egész erejét igénybe venni kötelességemnek ismerem.»

Beszéde folyamán áttérve az egyes, elintézését váró kérdésekre, a katolikus autonomiára vonatkozólag megjegyzi, hogy a katolikusoknak épen oly joguk van az autonomiára, mint a többi felekezeteknek. «Természetes azonban, hogy a különböző egyházak és felekezetek autonómiája nem lehet mereven egyenlő és hogy a különböző autonómiák tartalmát nem lehet egyenlő szabályok alá foglalni, mert hisz az egyházi önkormányzati jog tartalmára nézve mindég két feltétel az irányadó. Az egyik az egyházi szervezet, a hitelvek, az erkölcstan, a disciplina, a melyeket az illető vallás magának vall, a másik pedig azok a közjogi intézmények, a melyek ősidőktől fogva úgy az egyház, mint a magyar állam szilárdságának egyik legfőbb biztosítékául ösmertettek el.»

Végül kijelenti, hogy «a legkomolyabban és minden körülmények között iparkodni fog, hogy azt a kérdést a megérlelés elé vihesse.»

Hasonló kijelentést tesz a kongrua-kérdés rendezésére nézve.

Beszédének további folyamán áttér a közoktatásügyi politikára és rendre tárgyalja a népoktatási in-

tézeteket, a középiskolai és felsőbb oktatásügyet, valamint az emberbaráti és művészeti intézményeket.

Az elemi iskolák államosítását több oldalról ajánlották a miniszter figyelmébe. Erre vonatkozólag megjegyzi, hogy «a kérdés nem oly egyszerű, mint az első pillanatban látszik, különösen azért nem, mert 14,125 felekezeti népiskola van és ezeknek államosítása oly pénzáldozatokba kerülne, a melyekre alig lennének képesek. Egyébiránt — folytatja — azt hiszem, hogy az iskola lényegében nem az a kérdés, hogy ki az iskolafentartó, hanem az, hogy jó-e az az iskola; az a kérdés, hogy a kor színvonalán áll-e az iskola; az a kérdés, hogy a magyar állameszme követelményeinek megfelel-e? S ha módomban van ezt elérni más eszközökkel is, akkor nem volna helyes népoktatási politika épen az egyik legnagyobb iskola-fentartó elemet, az egyházat és a felekezeteiket megfosztani ettől a jogtól és ezáltal valóban kényes érzéseket megbolygatni.»

A kívánatos cél elérésére alkalmas eszközöket és módokat az 1868-iki népoktatási törvény revisiójával vélné elérhetőnek, mert ezen törvény több irányban hiányos. «Először, hogy csak néhányat emeljek ki semmi tüzetes intézkedést nem tartalmaz arra nézve, hogy mi történjék az olyan iskolával — én csak a

felekezeti iskolákról beszélek most -- mely az előírt feltételeknek megintés daczára sem felel meg, vagy mely a magyar állameszme ellenére dolgozik. A másik az, hogy a törvény a felekezeti tanítóképezdéknél az ott alkalmazott tanárok képesítése iránt nem is intézkedik.»

Rámutatott a népoktatási ügynek egy másik nagy fogyatkozására is, a felügyelet hiányára, elégtelenségére. Kevés a tanfelügyelő és kevés a segédszemélyzet. A tanfelügyelői szervezet elhibázott részben, a mennyiben nincs jurisdictióval ellátva. Minderről gyökeresen a közigazgatás reformja alkalmával kell gondoskodni.

A polgári iskolák helyzetét türhetlennnek tartja a miniszter; a kereskedelmi iskoláknak állandó szervezetet óhajt, az ipari szakoktatásnál pedig kifogásolja, hogy a meglevő három közül egy a kereskedelemügyi, kettő a közoktatásügyi minister alá tartozik: ezeknél is bizonyos egységes vezetést tart szükségesnek.

A középoktatásra áttérve, az egységes képesítés szerint reformált középiskolát tartja a jövő iskolájának.

«De azért mégis azt gondolom, mondja, hogy a század végének művelődési elemei és iránya nem

olyan megállapodottak, hogy mi ehhez szabjuk a mai középiskolának gyökeres reformját, hogy ezen művelődési elemek és irány mellett szakíthassunk a középiskolának mai szervezetével . . . »

«A középiskola bajainak főforrása nem annyira a tanrendszer, melynek ok nélküli bolygatását egyáltalán nem tartom helyesnek, mert e téren a folytonos fluctuatio egyaránt rossz a tanárnak és a tanulónak. De három kérdést mégis érettnak tartok a megoldásra: az egyik a túlterhelés okát én nem annyira a tanrendszerben, hanem bizonyos tanárok félreértésében találom, úgy, hogy az inkább a methodika kérdése . . . Második czélom: a tanrendben a nemzeti elemnek az erősítése, a magyar történet, a magyar irodalomtörténet stb. oktatása által intensívebb módon . . . A harmadik kérdés, mely rendezésre vár, a görög nyelv helyett választható tárgyak tanterve . . .

Középiskoláink főbaja a parciális tanár-hiány, másodsor a gyakorlati tanárképzés elégtelensége . . .

A tanárképzésnek két oldala van: a szakképzés és a gyakorlati képzés. A szakképzés ellen, a mely az egyetemen történik, kifogást tenni nem lehet. De más a gyakorlati kérdés. Távol áll tőlem, hogy szemrehányást tegyek, de a tanárnak nagyon fontos az általános műveltség, a tapintat, a modor, az emel-

kedettség: erre pedig nevelés kell és erre kell a súlyt helyezni . . .

Az országos közoktatási tanácsról szintén szükséges a tisztelt Háznak tudomására hozni azt, hogy a szakkörök az Orsz. Közokt. Tanács szervezetét hiányosnak és kárhozatosnak tartották és ezért ennek reformálását sürgetik . . .

Egy kérdés van még, a tankönyvbírálat, a melylyel a tanács foglalkozott és ez az, a miről a szakköröknek egyhangu nézete az, hogy az nem a testület feladata, mert azt egyes kiváló szakférfiak személyes felelősség alatt inkább tehetik, mint egy testület. A tankönyvbírálatot ettől a testülettől okvetlenül el fogom venni, de azt, hogy teljesen megszűnjék a bírálat, nem fogadhatom el, mert nekem az 1883. évi XXX. t.-cz. kötelességemmé teszi a tankönyvek ellenőrzését.

Most áttérek a felsőbb oktatás kérdésére és általános, irányadó elvül kijelentem, hogy én az izolált szakiskolák rendszerének, tehát az egyetemek úgynevezett francia típusának barátja nem vagyok. Én az angol és a francia egyetemi típus szélsőségeit kerülve, közönségesen németnek nevezett egyetemi rendszernek vagyok híve. A német egyetemi rendszer az, mely az egyetemet magas feladata színvona-

lára emeli, mert az egyetem nemcsak tanító, de egyúttal tudományt művelő intézet . . . Ebből gyakorlati tétel következik, az tudniillik, hogy az új jogakadémiák felállítását támogatni nem fogom. A meglevőkre nézve azt az álláspontot foglalom el, hogy azok, melyek életképesek, hozassanak közelebb az egyetem színvonalához, még a philosophiai facultással kibővítsessenek . . . Egy harmadik egyetem hasznos és szükséges. Én nem szeretném ezt kizárni az aktuális kérdések sorából, de sürgős actualitást erről a helyről ennek nem tulajdonítok . . .

Sürgős actualitással bír a kolozsvári egyetem fejlesztése és az azon hiányokon való segítség, a melyekkel a budapesti egyetemen találkozunk . . . Én első sorban az egyetemi építkezésekre fordítanám gondomat és ezen hiányokon óhajtanék sürgősen segíteni.

Végül biztosíthatom a t. Házat, hogy nemcsak törhetetlen kötelességérzettel, de igaz lelkesedéssel is és a mennyire Isten tudnom engedte, akarok azon megtisztelő feladatnak és azon várakozásoknak és bizalomnak, a melylyel megajándékoztak, megfelelni és ha az én gyenge erőmet a mélyen tisztelt képviselőház bizalma fokozza, bízom a gondviselésben, hogy áldás lesz azon a munkásságon, a melyet állami

és nemzeti létünk leghatalmasabb biztosítékai az önálló, de a nyugateurópai civilizatio vívmányaival összhangban álló nemzeti kultúra felvirágoztatására pártkülönbség nélkül egyesült erővel kifejtünk.»

A tartalmas programbeszéd általános tetszést aratott és még azok is, a kik pártállásuknál fogva némi kifogást tettek a miniszter munkaterve ellen, szívesen hitték a budgetvita végén, hogy a miniszter feladatának meg fog felelni.

A miniszter a vita közben felmerült kifogásokra és nézeteltérésekre gyakran visszatért, hogy eloszlassa a kételeyeket és álláspontját még jobban kidomborítsa. Válasza mindég megtette a hatást. Az egyik ellenzéki képviselő pl. azzal vádolta, hogy programbeszédében nem talál vezérgondolatot, mire a miniszter a következő szép feletet adta:

«A gyakorlati téren nem tudok egy lépést sem tenni anélkül, hogy ne legyen előttem vezérlő gondolat, mely engemet vezet.

A magyar kultus- és közoktatásügyi politikának *vezérgondolata nem változhatik e hely minden gazdaszeréjével. Azt hiszem, hogy ez a magyar közoktatás és kultúrpolitika a nemzetnek oly közkincsét képezi, melyet a tradíció tekintélye vesz körül.* Ez nemcsak a szakemberek úgynevezett czéhbeli privilegiuma, ezt

már mindenki ösmeri, mindenki tudja. Azt hittem, hogy programom minden szaván átrezeg az, a mi minden magyar ember szívében él, hogy az iskolának az egységes magyar nemzeti kultúra szolgálatában kell állnia . . . A gyakorlati politika terén pedig, ha erről a helyről valaki egy eddig nem hallott új eszmével lépne fel, úgy én azt nagy bizalmatlansággal fogadnám. Csak érett eszmékkal, a melyeket a közvélemény már megérlelt, a mi egészen tisztában áll előttünk a gyakorlati politika terén, csak ilyenekkel kell erről a helyről előállni és ennek megvalósítására törekedni.»

Egy más alkalommal következőképen jellemzi politikájának irányát a miniszter:

«A magyar nemzeti kultúrpolitikának a főiránya olyan változatlan, a mint az égi testek mozognak eltérés nélkül örök pályájukon. Az egységes, szerves nemzeti közoktatás az archimedesi pont, a melyből nemzetünket nagygyá és hatalmassá lehet felemelni. De ugyanekkor hangsúlyozom azt is, hogy minden tényezőnek, tehát nemcsak az államnak, de a társadalomnak és az egyházaknak is, mindegyiknek a maga sferájában és hatáskörében sokkal többet kell tennie a nemzeti közoktatásért, mert ha igaz az, hogy a magyar nemzet fennállása kultur-problema, ha

fennállásunk attól függ, hogy valljon mennyire tudjuk a magyar kulturát minden ízében európaivá, de mégis minden ízében magyarrá tenni, akkor minden tényezőnek fokozottabb mérvben kell a kulturpolitika iránt érdeklődnie és ezen érdeklődés folytán az általános tettvágnak hatalmasabban, erélyesebben kell lüktetnie.»

A külföldi sajtó nagy figyelemmel kísérte a miniszter működését és igen rokonszenvesen tárgyalta mind parlamenti, mind miniszteri működését. Nem lesz érdektelen, ha közöljük egyik előkelő német folyóirat («Deutsche Zeitschrift für Ausländisches Unterrichtswesen» II. Heft, IV.) következő bírálatát:

«Der ungarische Minister Wlassics hat sich durch meisterhafte Programmreden im Parlamente, wie auf dem anlässlich der Millenniumsausstellung von 1896 abgehaltenen grossen pädagogischen Kongresse durch gewandtes und in feiner, versöhnlicher Form gehaltenes Debattieren sowie namentlich auch durch virtuosos Benutzen des in Transleithanien hohe Wogen schlagenden ungarischen Nationalgefühles die allgemeine Hochachtung seiner Landsleute erworben. Man sieht in ihm den Mann, welcher durch angemessene Verschmelzung der westeuropäischen mit der national-ungarischen Bildung die

in vielen Fällen dringend erforderliche Neugestaltung des ungarischen Schulwesens bewirken, dadurch eine glanzvolle Blütezeit magyarischer Kultur heraufführen wird. Bis heute ist man nun zwar in der «Schulreform» über die Festlegung grundsätzlicher Allgemeinheiten noch nicht weit hinausgekommen, aber aus einigen, bei besondern Anlässen ergangenen Einzelverfügungen des Ministers spricht eine so hohe pädagogische Weisheit, eine solche staatsmännische Besonnenheit und ein so klares und entschiedenes Wollen, dass man von der Detailausführung der Reformarbeit gutes erwarten darf.»

Miniszterségének első évét jóformán egészen az országgyűlés foglalta le, nemcsak azért, mert saját miniszteri tárczáját érdeklő törvényjavaslatok voltak napirenden, hanem azért is, mert a kormánynak legjobb szónokája lévén, nélkülözhetetlen volt jelenléte a parlamentben.

Minden nagy elfoglaltsága mellett időt vett magának arra is, hogy a rábizott miniszteriumot vezesse és hazánk közművelődése érdekében a cselekvés terére lépjen.

Lázás sietséggel fogott hozzá a reformokhoz minden téren a közvélemény nyomása alatt, a mely csak rövid kormányzási időt jósolt a kormánynak.

Éjt nappallá tett, hogy minél többet alkosson és nyomokat hagyhasson a közoktatás terén.

És ez a tevékenység később sem szűnt meg, a mikor már a kormány állandóságában senki sem kételkedett.

Nem tudom, mit bámuljak jobban benne: munkacerejét-e avagy azt a merészséget, a mellyel új meg új eszméinek megvalósítására törekedett?

Az állami közigazgatás legfontosabb részét a közoktatásügy igazgatása képezvén, a miniszter legelőbb a tanfelügyelői intézmény újjászervezését vette kezébe. A tanfelügyeletnek két főhiánya van: a tanfelügyelőnek nincs jurisdictiója és a sok irodai munka miatt nincs ideje arra, hogy az iskolalátogatást kellően végezhesse. Miután az első hiányon csak a közigazgatás és különösen a megyei közigazgatás szervezésével lehet alaposan és gyökeresen segíteni, a miniszter legelőször a második hiány megszüntetését vette célba. Nyilatkozattételre hívta fel a tanfelügyelőket, hogy miként lehetne az irodai túlhalmozottságon segíteni, az iskolalátogatást intensivebbé tenni és különösen a járási tanfelügyelet szervezése által — a tankerületben levő magasabb fokú tanintézetek igazgatóinak és tanárainak csekély tiszteletdíj mellett való bevonásával a fennlevő bajokon se-

gíteni. Ezzel kapcsolatosan intézkedés történt, hogy a polgári iskolai magánvizsgálatok engedélyezésénél a tanfelügyelőket az eddiginél nagyobb fokú jogkör illesse meg.

A tanfelügyelők működésének, az általuk képviselt tanügypolitikai irányzatnak, szóval egész ténykedésüknek szigorú összhangban kell lenni a közoktatási kormány által képviselt iránynyal és működési programmal, szóval egységes vezetésnek kell lenni fent és lent. Ezen fontos kormányzati elv keresztülvitelére a miniszter a kir. tanfelügyelőségek főfelügyeletét és vizsgálatát rendelte el a központi kiküldöttek által.

A miniszter rövid idő alatt észrevette, hogy a tanfelügyelői kar csak akkor felel meg a rábizott kötelességeknek, ha a tanfelügyelői állás betöltéséhez megkívánja az arra való kedvet, tehetséget, hivatottságot és a megfelelő paedagogiai és adminisztratív képzettséget. Az intensivebb iskolai felügyelet érdekében tehát elvileg elhatározta, hogy szakvizsgálatot hoz be és annak letétele nélkül tanfelügyelővé senkit sem nevez ki. Addig is azonban, a míg ez megtörténhetik, az állami felügyelet hatályosabbá tétele érdekében a tanfelügyelőségi személyzet létszámát emelte segédtanfelügyelői és tollnoki állások rendszeresítése és az utiátalányok felemelése

által. De viszont szabályozta az iskolalátogatásokat és azok kellő ellenőrzéséről megfelelő naplók vezetése által gondoskodott. Az 1893. évi XXVI. t.-cz. végrehajtása tárgyában kiadott utasítás értelmében a tanfelügyelők tartoznak állandó nyilvántartást vezetni a törvényhatóságok területén levő összes tanítói állomások javadalmazásáról, a tanítói állásoknak e törvényt szabta minimuma szempontjából való ellenőrzése céljából. A miniszter elrendelte e nyilvántartás vezetését és e tekintetben is biztosította a tanfelügyelők rendszeres munkálkodását.

Mindez nagy haladást jelent a multtal szemben és addig is biztosítja a tanfelügyelet hatékonyságát, a míg a népiskolai tanfelügyelet reformját célzó javaslat életbe nem lép.

Hasonló öntudatos cselekvést tanusít az állami elemi népiskolák elhelyezésénél és a községi felekezeti iskolák államosításánál.

Rendszeres fő, a ki rendszeresen dolgozik.

«Néhány kiváló publiczista — mondá a miniszter az 1897. évi költségvetésnek tárgyalásakor — az állami elemi népiskolák elhelyezése tekintetében azt fejtegette, melyik irány a helyes: az-e, ha túlsúlyba jönne az új irány, hogy a magyarság erősíttessék az iskolákkal ott, a hol az egy tömbben lakik, tehát bi-

zonyos attraktív erővel bír; vagy az-e, ha a nemzetiségi helyeken védjük, óvjuk a szétfoslástól a kisebbségben levő magyar elemet az állami népiskolákkal. Azt gondolom, hogy itt az igazság a középben van. *Egyik irányt sem kell hagyni túlsúlyra vergődni, de párhuzamosan kell eljárnunk.* Ott, a hol a magyar elem nagy attraktív erőt képvisel, ott a magyar elemnek a hóna alá kell nyulni és támogatni kell; viszont a magyar kisebbséget is támogatni kell mindazon helyeken, a hol az a nemzetiségek közé került.»

A miniszter népoktatási politikájában mindenütt az a meggyőződés jut érvényre, hogy a magyar fajra kell áthelyezni a nemzeti kultúra súlypontját, mert a magyarságban van a legtöbb hódító erő és a magyar kultúra csak akkor fejtheti ki assimiláló erejét, ha szellemi fölénye ránehezedik a többi nemzetiségek kulturájára.

Az állami iskolák általában véve oly bérházakban vagy régi állami épületekben voltak és vannak még most is, a melyek sem pædagogiai sem közegészségi szempontból nem felelnek meg a kívánalmaknak és az állam tekintélyének.

Ezen tarthatatlan állapot megszüntetése végett és egyúttal az építkezési költségek apasztása érdekében a miniszter az elemi népiskolák számára a helyi épít-

kezési viszonyokra való tekintettel, vályog, favázás és szilárd építkezésekre alkalmas mintaterveket dolgoztatott ki.

Az állami elemi iskolák létesítése és elhelyezése rendszeres elvek szerint történt, a melyet megkönynyített az által, hogy hivatalbalépte után azonnal gondoskodott az eddig hiányzott központi nyilvántartásról, a tanszemélyzet törzskönyvének berendezéséről és az iskolák elhelyezését feltüntető térképek elkészítéséről.

Üdvös haladást jelent a miniszter azon kezdeményezése is, hogy a nemzetiségi vidékeken lévő állami iskolákban a magyar tannyelv épségben tartása mellett az illető nemzetiség anyanyelvének ápolására is módot nyújt.

A népoktatási politika egyik vezérelve, hogy az elemi oktatásnak ingyenesnek kell lennie.

Nálunk ez elv keresztülvitele pénzügyi nehézségekbe ütközik, de a miniszter talált utat és módot arra, hogy az oktatás mintegy 300 iskolában ingyenes legyen, más iskolákban pedig legalább a szegény tanulók a tandíj lefizetése alól egészben vagy részben felmentessenek.

Kiváló gondja a miniszternek a néptanítók anyagi helyzetének fokozatos javítása.

A főváros környékén és a járási székhelyeken levő állami elemi iskolák tanítói ma már 1200 illetőleg 1000 korona fizetéssel bírnak.

De más úton is segítségére jött a miniszter a családos tanítóknak, Budapesten és Kolozsvárt a tanítók főiskolákra készülő gyermekeinek a «Tanítók Otthonát» létesítette az Eötvös-alap hozzájárulása és támogatása mellett. A tanítók gyermekei ezekben itt kényelmes lakást és ételmezést nyernek részint ingyen, részint mérsékelt díjazással.

A gazdasági ismétlő iskolákat is Wlassics miniszter szervezte.

A néptanítók gazdasági szakismereteinek gyarapítása részint a tanítóképezdékben történik, részint a földművelési miniszter hathatós támogatásával különböző közgazdasági szakból rendezett tanfolyamok által nyer nagyobb lendületet.

Népoktatási politikájának szerves kiegészítésére ifjúsági egyesületek alakítását rendelte el a miniszter, hogy az iskolából kilépő ifjú hasznosan szórakozhassék és önművelődését befejezhesse. Ország-szerte megindult az ifjúsági iskolai könyvtárak létesítése és ezzel kapcsolatosan az ifjúsági olvasmányok gondos kiválasztása és megbírálása egy külön e célra alkotott tanács által.

A miniszter a tanítókat munkatársakul tekintette és részt kívánt juttatni nekik a közoktatásügy fejlesztésében. Ettől a gondolattól vezérelve, érintkezésbe lépett a tanítóegyesületekkel, mint a magyarországi népoktatásügyi közvélemény szószólóival, mert ez egyesületekben az eszmék és irányzatok a legfontosabb nevelési és didaktikai elvek kifejeződéséhez szükséges tényezők együtt működnek. A szőnyegen forgó fontosabb pædagogiai és didaktikai kérdéseket megvitatás végett kiadta a tanító-egyesületeknek. Előbb azonban intézkedett volt, hogy a tanítók részvételét a tanítóegyesületi gyűléseken napidíjak engedélyezése által biztosítsa.

Gondoskodása a népoktatásügy legapróbb részletkérdéseire is kiterjedt és sok hasznos és célszerű javítást eszközölt, a mennyiben azokat a sok tekintetben elavult 1868-iki népoktatásügyi törvény keretében megvalósíthatta. A népoktatásügy gyökeres reformja érdekében különben megindította a tárgyalásokat az említett törvény revisiója iránt, valamint az osztatlan népiskola tantervének módosítására vonatkozólag.

Halaszthatatlan lett a polgári iskolák reformjának kérdése is. A miniszter legelőször a feltűnőbb hiányok megszüntetéséről gondoskodott, a mennyiben a

polgári tanképesítő vizsgálatok tekintetében ország-szerte egyöntetű eljárást léptetett életbe. A felső népiskolák legnagyobb részét fokozatosan polgári iskolává fejlesztette és tekintettel arra, hogy a polgári iskolák örvendetes fejlődésnek indultak és évről-évre népesebbek és kedveltebbek lettek, a polgári iskolák egészen új szervezését vette kilátásba. Gyökeres átalakuláson ment át a felsőbb leányiskolák és a kereskedelmi iskolák szervezete, valamint különös gondja volt a miniszternek a tanító- és tanítónőképzés ügye is, a mely az eredményes oktatásnak alapja és tengelye.

A tanfelügyelőkhez intézett utasításhoz hasonlóan a tankerületi főigazgatókat is felhívta a miniszter javaslattételre az irodai munkák apasztása és az iskolai látogatások gyakorlása érdekében. A beérkezett vélemények figyelembe vétele mellett egyúttal kiszélesítette a főigazgatók hatáskörét és eddig a központ által végzett több érdemleges munkát bízott rájuk. Az ország különböző részeiben létező katonai előkészítő tanfolyamokat, melyek tulajdonképpen középiskolai képzést nyújtanak, de minden felügyelet nélkül voltak, a főigazgatók ellenőrzése alá helyezte.

A középiskolai oktatásra messze kiható leglényegesebb reformtörekvése volt kezdettől fogva a mi-

niszternek az érvényben volt gymnasiumi és reáliskolai tantervek és a rájuk vonatkozó módszeres utasítások gyökeres módosítása és átalakítása.

A miniszter végső célja a középiskolai tantervek revidiójánál, a mely középoktatásunk egész rendszerének és szervezetének elbirálásában és a nagy reform gyakorlati kivitelének tervezésében vezérli, a társadalomra nehezedő korai pályaválasztás megszüntetésében, illetőleg a kétféle középiskola által adott jogosítások lehető egyenjogú kiegyenlítésében tetőzött. A reform megjelölésére legalkalmasabbnak vélte a *középiskolai jogosítás egységének* elnevezését.

Reformtörekvésének irányára nézve pedig kiemelte, hogy középiskolai oktatásunk ellen különösen két irányban hangzanak fel évről-évre bíráló észrevételek. Egyik az a megjegyzés, hogy tanulmányi rendünk túlságos követeléseket támaszt a fejlődő gyermeki lélekkel szemben: a túlterhelés kifogása. A másik észrevétel az, hogy a tantervben a nemzeti jelleg nem jut kellőképen kifejezésre.

Hosszú és fáradságos munkával létrejöttek végre a tantervek és ma már úgy a gymnasiumban mint a reáliskolában azok szerint történik közép iskoláinkban az oktatás. Ehhez fűződik a nagyszabású tanterv-utasítás. A tanterv csak a keretet adja meg.

a melyen belül az oktatásnak mozognia kell, de a jó és sikeres tanítás a tanárok kezében van.

E reformeszméihez szükségképen csatlakozott tehát az a törekvése, hogy a tanárképzést javítsa.

A tanárképzés különösen két okból első rendű feladat. Egyfelől azért, hogy a leendő tanárok elméleti és gyakorlati képzése hivatásuk sikeres betöltésére kellő garantiát nyújtson, másfelől, hogy a tanárhiányon segítsen.

A miniszter végcélja oly intézmény létesítése, a melyben az összes tanárjelöltek feladatuk teljesítésére képesítő előkészültséget nyerhessenek. Ez intézmény alapja meg van a miniszter által felállított Eötvös-Collegiumban, a mely igen szép fejlődésnek indult és a miniszter különös gondoskodásának tárgya volt. E Collegium a közel jövőben már saját külön palotájába kerül, a mely mintegy 100 tanárjelölt befogadására alkalmas.

Tudományos irodalmunk még nem minden ágában áll azon a fokon, hogy a tanároknak és a tanárjelölteknek a tanításhoz és továbbképzéshez a szükséges eszközöket megadhatná. A minister gyakorlati érzékével gondoskodott arról, hogy szakférfiaink legjelesebbjei a szükséges és hiányzó kézikönyveket elkészítsék.

Azon panaszokkal szemben, hogy tankönyveink némelyike terjedelmes és nehézkes, a mi különösen oly vidékek iskoláiban érezhető, hol több nyelv uralkodik és a középiskolába lépő ifjúság egy része még kellőleg nem jártas a magyar nyelvben, a miniszter tanulmányokat tétetett és egyúttal gondoskodott arról, hogy középiskoláink alsó osztályai számára kisebb és könnyebb előadású könyvek készüljenek. Azonkívül a nem magyar nyelvű középiskolák tanulói számára román, szerb, olasz tankönyveket íratott.

Különös figyelemben részesítette a testi nevelést. Egyebek között munkába vette a tornatanítók képzésének és képesítésének reformját, a tornatanítás tantervének revidióját és újabb testgyakorlati irányok meghonosítását. A miniszter felhívására a városok külön játékterekről gondoskodtak, a melyeken a tanuló ifjúság a kötelezően behozott játékdélutánokat tölti. Figyelme még az ének tanítására is kiterjedt. Általában a középiskolai ügy fejlődése és fejlesztése érdekében kiváló munkásságot fejtett ki.

A helyes közoktatási politika egyik legfőbb feladatának a tanári succrescentia biztosítását tekintette.

Ezen elvből kiindulva, nemcsak a középiskolai tanárok kellő tanítását és nevelését biztosította, ha-

nem arról is gondoskodott, hogy a főiskolák részére is kellően képzett tanárok álljanak rendelkezésre. E fontos cél érdekében lehetővé tette, hogy az egyetemek által kiszemelt azon végzett hallgatók, a kikben meg vannak az elengedhetlen feltételek arra nézve, hogy igazán tudósokká válhatnak és alkalomadtán teljes megnyugvással foglalhatják el a tanári kathedrát, tudományos látókörük szélesítése és tapasztalataik gyarapítása végett külföldi tanulmányútra küldessenek.

Ugyanez a cél vezette a minisztert az egyetemeken az adjunctusi intézmény megvalósítására. Az adjunctusoknak — kellő javadalmazás mellett — alkalom nyílik, hogy a tanárok oldalán az elméleti és gyakorlati oktatásban résztvegyenek, tudományos búvárlatokat tegyenek és az által magukat egy bizonyos tudományszak művelésében gyakorolják.

A tanítás eredményességét az egyetemen a semináriumi oktatás minél szélesebb mérvű meghonosítása által biztosította. Eleinte nem állottak rendelkezésére a szükséges helyiségek és a szükséges pénz, miért is a semináriumi oktatás csak lassan fejlődött. Wlassics miniszter tetemesen felemelte a semináriumok javadalmazását és ez által ez intézmény gyors felvirágzásnak indult.

Megteremtette az «University Extension»-t, mely fényesen bevált.

A kolozsvári ev. ref. theologiai főiskola rendes hallgatóinak megengedte a miniszter, hogy az ottani egyetem bölcsészeti nyelv- és történettudomány karán rendes hallgatókul beiratkozhasanak.

A jogi oktatás hiánya sem került ki figyelmét. Tervbe vette az egységes jogi államvizsgálatoknak törvényhozás útján való rendezését.

Egészen új, a hazai viszonyoknak megfelelő alapokra fektette az orvosi szigorlati rendet és egy évi kórházi gyakorlat kötelező behozatala által biztosította a kezdő orvosok kellő jártasságát a beteg kezelésében.

A fogászati tudomány nem felelt meg a modern követelményeknek. A miniszter tehát a budapesti tud. egyetemen fogászati tanfolyam szervezéséről gondoskodott, a melyen ezt az annyira fontos és az újabb időben mindinkább előtérbe lépett szaktárgyat kellően művelhetik és taníthatják.

A nőnevelés is kiváló tárgya volt gondoskodásának. Egyebek között az Erzsébet nőiskolának — polgári iskola tanítónőképző és felsőbb leányiskolai nevelőintézet — új, hatalmas hajlékot emelt a Városligetben az István-úton.

A felső oktatás terén a legfontosabb intézmény megalkotása az, a mely a nőknek a szoros értelemben vett tudományos, bölcsészeti, az orvosi és gyógyszerészeti pályákra való bocsátását szabályozza.

Ezen intézkedése által a miniszter nemcsak új kereseti pályát nyitott meg a nő számára, de új munkásokat is nyert az élet és a tudomány részére.

Nagyszabásúak a miniszter intézkedései az egyetemek kellő elhelyezését illetőleg. A budapesti központi egyetem kiépült, egymásután készültek a külföldi klinikák, a műegyetem új palotákban talál czélszerű elhelyezést, a kolozsvári egyetemen pedig már fölépültek a leíró és tájboncztani, kórboncztani és törvényszéki orvostani intézetek, valamint a központi épület. A kolozsvári egyetem mintaszerű elhelyezése és felszerelése ma a kor legkövetelőbb kívánalmait is kielégíti.

Wlassics miniszternek sikerült a régóta érzett hiányok kellő megvilágításával a törvényhozás áldozatkészségét a sok millió forintra rúgó építkezések megnyernie.

Egy másik érdekes intézkedése volt Wlassicsnak, hogy a Konkoly-Thege Miklós magántulajdonát képező ó-gyallai csillagvizsgáló intézetet átvette állami

kezelésbe, megszüntetvén ezzel azt a hiányt, hogy mindaddig magyar állami observatorium nem volt.

A műegyetemre is kiváló gondot fordított miniszterünk. Miután már 1899-ben átdolgozta a műegyetem szervezeti szabályzatát, felvételi, tanulmányi, tandíj és fegyelmi rendtartását, szigorlati, ösztön- és pályadíj-szabályzatát, életbe léptette a műegyetemi doctoratust: megelőzván ezzel Európa nem egy államát, többi között a szomszéd Ausztriát is.

Nagy buzgalommal és érdeklődéssel karolta fel a miniszter a művészeteket is.

Serényen folynak a munkálatok a szépművészeti múzeum létesítésére, a melyre 6.400,000 koronát engedélyezett a törvényhozás. A szépművészeti múzeum felállításával az Akadémia palotájában és a Nemzeti Múzeumban czélszerűtlenül elhelyezett régi és újkori műtárgyak egy tekintélyes egészbe lesznek foglalhatók, a művészeti korszakok hiányai újabb beszerzésekkel kipótolhatók és különösen a hazai művészet nagyobbszabású alkotásai az eddiginél sokkal bővebb javadalmazással megszerezhetők.

A létesítendő múzeum hazai művészeinknek is bő alkalmat nyújt maradandó becsű munkák létrehozására; 1.200,000 kor. vétetett számba magyar művek megszerzésére. A nagyobb szabásu, sok tanulmányt

és költséget feltételező munkák létrejöttét pedig a miniszter előlegekkel támogatta és támogatja. A hazafias érzületre kiható sok történelmi munka fog e buzgólkodás által létrejönni és érezhető hiányt pótolni.

E mellett kiterjedt a miniszter gondoskodása a képzőművészetek rendszeres fejlesztésére is. Az Orsz. Képzőművészeti Tanácsot teljesen új elvek szerint reorganizálta és gondoskodott benne a különféle művészeti ágak és irányok kellő érvényesüléséről, ápolásáról, irányításáról. A képzőművészeti tanácsot az ország első véleményező fórumává emelte, a meny-nyiben minisztertársainál oda hatott, hogy a művészeti megrendelésekre és vásárlásokra, de kivált a köz-épületek művészi díszítésére nézve e tanácshoz forduljanak.

A miniszter továbbá gondoskodott arról, hogy a művészetet az iskolába is bevigye és a szép iránti érzést a nép legszélesebb rétegeiben is lehetőleg terjessze, mert a művészet csak akkor igazi kulturális tényező, ha nemcsak a társadalom felső tízeze, hanem annak lehetőleg minden tagja érzi a művészet művelő és felemelő hatását.

A meglevő intézeteket a miniszter sok érdekes és értékes anyaggal gyarapította. Megvásárolta — hogy

csak egynéhány nagyobb vételt említsek fel — a Zichy- és a Munkácsy-képek javarészét az orsz. képtár részére; a nemzeti múzeum számára az 1848/49-iki szabadságharcz ereklyemúzeumát; a Lanfranconi gyűjtemény legérdekesebb részét; megszerezte továbbá külföldről a Hunyadi-levéltárt; gyarapította és külön épületbe helyeztette az ezredéves orsz. kiállításból átvett ethnografiai anyaggal együtt az ethnografiai múzeumot.

Az iparművészeti iskola és múzeum egy új palotába került, miként azt a kettő között létező szoros kapcsolat megkívánja. A múzeum tanulságos anyaga ez által a tanításnak folytonosan rendelkezésre áll.

Az élet iránt mindig megőrzött egészséges érzékével elrendelte, hogy az iparművészeti múzeumot este is megnyissák a közönség előtt, az iparművészeti iskola pedig tanfolyamot rendezzen olyan műiparossegédek részére, kik napközben másfelé lévén elfoglalva, nem vehetnek részt az iparművészeti iskola rendes előadásain, de magukat tovább képezni óhajtanák. A tanfolyam egy nálunk régen érzett hiányt volt hivatva pótolni és e hivatásának a legszebb eredményyel felelt meg.

A mesteriskolák, a női festőiskola és a mintarajziskola szervezetében gyökeres változás állott be.

A «libre école» mintájára estéli rajzolásokra kellő szakfelügyelet mellett a szabad iskolát teremtette meg, melyet tömegesen látogatnak.

A műemlékek orsz. bizottságának rendszeres működésére részletes utasításokat adott ki. Alatta nyert befejezést a budavári koronázási templom, a kassai dóm és a jaáki apátsági templom restaurálása és indult meg a csütörtökhelyi kápolna helyreállítása stb.

A nyomdatermékek köteles példányának beszállításáról rendelkező törvényes intézkedések hiányossága miatt szükségesnek látta a miniszter, hogy ezt a kérdést is a törvényhozás útján rendezze.

Azonban nemcsak a főváros emelésére gondolt intézkedéseiben, hanem a vidéket is bevonta művészeti politikájának szolgálatába. Az említett törvény biztosítja a vidéki könyvtárak rendszeres gyarapodását. A magyar művészeti tárgyak szétosztásával a vidéki múzeumok fejlődését biztosította.

A megyék hazafias buzgalma segítségével jött a miniszternek és az általuk megrendelt történelmi festmények ösztönzésül szolgálnak a vidéki kulturális góczpontok fejlesztésére.

A vidék termőkéességét belátván a miniszter, hogy művészetünket a tanulmányúton járó fiatal mesterek-

nek öntudatlanul is magukkal hozott külföldi, idegenszerű vonásától megszabadítsa s a magyar művészek magyar milieut teremtvén, útját egyengesse egy igazi, lélekben magyar művészet megszületésének: gondoskodott róla, hogy a vidéken művészi telepek létesüljenek. Nagybánya után legújabbán Szolnokon telepített le néhány jeles képíró, a kiktől mindenestre jogosult reménnyel várja az ország, hogy működésükre a miniszter jótekonny gondoskodásának lát-szata legyen.

A miniszter agitációja folytán legtöbb vidéki városainkban vannak már művészegyesületek, a melyek időszaki kiállításokat rendeznek és szépművészeti múzeumok, a melyek a kormány anyagi támogatását élvezik, a kormány által vásárolt képeket letéteményezik és őrzik.

Mindezek az intézmények hivatva vannak, hogy a nagy közönség érdeklődését a művészetek és a tudományos törekvések iránt ébren tartsák, áldozatkészségét felébresszék és a társadalomban az eszményi törekvéseket, a nemest és szépet megkedveltessék, hirdessék. Ennek a czélnek szolgálnak azok a tudományos és művészeti felolvasások is, a melyeket a miniszter támogatása mellett a nemzeti múzeumban, az iparművészeti múzeumban és az országos képtár-

ban évenként tartanak, valamint ezt a feladatot szolgálják az iskolák, a melyekben a rajzoktatással és a történelemmel kapcsolatban fejlesztik a tanuló ifjúság művészi érzékét.

A művészeti szakiskolák (festészeti és szobrászati mesteriskola, orsz. mintarajziskola és rajztanár-képezde, orsz. színművészeti akadémia) Wlassics kormányzásának majdnem kilencz éve alatt szintén kiváló gondoskodásnak voltak részesei és állandó fejlődésben vannak. Külön kiemelendő, hogy az orsz. zeneakadémia részére most épül az új palota, mely meg fogja szüntetni a régi épület sok hiányát, első sorban az által, hogy pompás hangversenyterme lesz.

Már évek óta megbénította zenei életünk egészséges fejlődését és egyszerűsítését az a hiány, hogy megfelelő hangversenyteremmel a főváros nem rendelkezett. A gyakorlati érzékű miniszter szerencsés kezére vall, hogy a hangversenytermet az orsz. zeneakadémiával hozta kapcsolatba és ez által biztosította zenei életünknek szerves fejlődését.

A felségnek 1897-ben kelt legfelsőbb elhatározásával jóváhagyatott a törvényhatósági, községi, felekezeti és egyesületi múzeumok és könyvtárak országos felügyeletére, szervezésére és gyarapítására vonatkozó szabályzat. E szabályzat állította fel e múzeumok és

könyvtárak orsz. főfelügyelőségét, feladatává tevén a többi közt, hogy az országban található múzeumokat és könyvtárakat (közgyűjteményeket) az állami felügyelet szempontjából írja össze és tartsa számon. A főfelügyelőség, a mely a *múzeumok és könyvtárak orsz. tanácsával* karöltve működik, az országban levő vidéki közgyűjtemények címkönyvének első évfolyamát (Magyar Minerva címen) 1900-ban adta ki. E kiadvány célja, hogy a törvényhatóságok, községek, felekezetek és társulatok által fentartott vidéki múzeumokat és könyvtárakat a feledés homályából kiemelve, azok keletkezését, fejlődését, tényleges állapotát, hatását és személyzeti viszonyait hiteles adatok alapján bemutassa. Ez összeírás alapján a miniszter — eredeti céljához hiven — költségvetése határai között mindig több-több vidéki közgyűjteményt vont állami felügyelet alá, hogy azok gyarapodását tervszerűen elősegítse. Ez idő szerint a legutóbb összeírt 871 gyűjtemény (619 könyvtár és 297 múzeum) közül 70 vidéki gyűjtemény élvezi ma az állam ilyen gondoskodását.

Szintén a múzeális ügyet szolgálja: a vidéki közgyűjtemények érdekében a múzeumok és könyvtárak orsz. tanácsa, melyről fentebb volt szó; a magyar nemzeti múzeum érdekében pedig a nemzeti mú-

zeumi tanács, melynek elnöke a miniszter, célja pedig az egyes osztályok gyarapításának, elhelyezésének, az anyag tudományos ismertetésének megvitatása, az alapítványok és adományok gyarapítása, a múzeumi tisztviselők munkásságának előmozdítása és egyéb célirányos intézkedések.

Hasonló rendszeres munkálkodást látunk az emberbaráti ügy fejlesztése érdekében.

Az egységes szervezet meghonosítása céljából az összes emberbaráti tanintézetek részére külön felügyeletet szervezett.

A siketnémák váci orsz. intézete számára részletes szervezeti szabályzat lépett életbe, a mely csekély változtatással a többi intézetekre nézve is érvényes. A siketnémák oktatásának legfontosabb vezérfonala: a siketnémák olvasókönyve hiányzott hazánkban. E nagy hiány pótlása végett egy általánosan elismert német szakmunkát fordíttatott le a miniszter, a mely lehetővé teszi a rendszeres oktatást. A siketnémák tanítói részére egy két évre terjedő tanítóképző tanfolyam lépett életbe és az oktatás ma már az elismert leghelyesebb rendszer szerint történik.

A vakok budapesti intézetében a szakoktatás újjá szerveztetett és az intézet tanszereket és taneszközö-

ket kapott. A vakok képzésénél eddig a zeneoktatásra helyezték a főszólyt; miután azonban kitűnt, hogy az intézetből kikerült zenészek nem bírtak megélni, a miniszter ipartelepeket állíttatott fel az intézetben és a vakok a kosárfonást, kefekötést, gyékény- és nádszékfonást, kötélverést stb. tanulják.

A hülyék külön intézetet nyertek.

Egy képesítő tanfolyam felállítása által módot nyújtott a miniszter az ország minden részéből egybegyűlt tanároknak és tanítóknak a hebegők és dadogók oktatására szóló képesítés megszerzésére.

Azonkívül a vidéki orvosokat emberbaráti intézetek felállítására buzdította és a kezdeményezéseket erkölcsileg és anyagilag támogatta.

A fejlődés az emberbaráti intézmények terén már szembeötlő. Az emberbaráti intézmények nemcsak számban gyarapodtak, hanem egy nagy része palotaszerű elhelyezést nyert, a miniszter és a nemzet érző, meleg szívét és érdeklődését hirdetve az emberiség szerencsétlenjei iránt.

A közoktatásügyi kérdések mellett az egyházpolitikai kérdések is lefoglalták a minisztert.

Minisztersistégének első évében jóformán ezek költötték le munkásságát. Intézkedett a szentesített egyházpolitikai törvények végrehajtása iránt számos alap-

vető organikus rendeletben s ezzel kapcsolatban körültekintő figyelemmel számos nagyfontosságú rendelkezést tett. Nem kis érdeme, hogy az új rend minden nagyobb rázkódtatás nélkül lépett életbe.

A katolikus autonomia létesítésére irányuló mozgalom előtt nem térhetett ki a kormány és a vallásügyi miniszter feladata lett, hogy a nagyfontosságú ügy megoldására az előkészítő és irányító munkálatokat foganatosítsa.

Az egyház és az állam legkényesebb kérdései kerültek ezáltal ismét napirendre és a ki csak némileg tájékozódott ezen a téren, tudja, hogy mennyi előrelátás, higgadt megfontolás és tanulmány szükséges ahhoz, hogy az ügy az ország érdekeinek megfelelő megoldást nyerjen.

A miniszter az egyes autonómiai munkálatokon mindég terjedelmes észrevételeket készített és teljes közvetlen személyes munkát végzett. Egész kis könyvtár, a mit «Észrevételek» alakjában e téren létesített. Idejének nagy részét e csak kevesek által ismert igen fárasztó munka foglalta le. A miniszter elvi álláspontját az autonomia kérdésében mindig az képezte, hogy alapvető törvényeink (1848: III. t.-cz. és 1883: XXX. t.-cz.) megváltoztatása nélkül illeszkedjék jogrendszerünkbe az autonomia.

Az egyházpolitikai törvények életbelépése sürgőssé tette a kisebb javadalmazású lelkészek illetményeinek rendezését.

A miniszter sietett a közóhainak és a kormány ígéretének eleget tenni és megindította a kath. lelkészek congruájának bevallására és a bevallások felülvizsgálatára szükséges intézkedéseket. Egy külön e célra szervezett hivatal látja el e nagy terjedelmű munkát.

A többi felekezeti és kisebb javadalmazású lelkészek illetményeinek kiegészítését pedig törvény útján nehéz parlamenti harc között rendezte.

A miniszternek a vallásügy terén kifejtett működése a felsorolt országos érdekű és más számos kisebb fontosságú kérdés által azonban még nincs kimerítve és különös felemlítést érdemelnek fáradozásai a magyar lythurgia engedélyezése végett. Erős fájérzetével a legmelegebb védelemben részesítette ezt a mozgalmat, de a szentszék hatáskörének teljes tiszteletben tartása mellett.

A vallás- és közoktatásügyi miniszternek azonban nemcsak a tanügyhöz és az egyházpolitikához kell értenie, hanem a gazdálkodáshoz is, mert a vallás- és tanulmányi alap birtokainak kezelése is rá van bízva. A nagy kiterjedésű birtokok és erdők helyes

kezelésétől függ a két alapra háruló és évről-évre nagyobbodó kiadások előteremtése.

A birtokok jövedelmezőségének fokozása mellett azonban sociál-politikai szempontokat sem szabad mellőzni és itt felemlíthetjük a miniszternek egy kiváló gyakorlati érzékről tanusító eljárását, tényét a mindinkább terjedő agrársocialismussal szemben. A miniszter u. i. a tanulmányi alap több birtokát kis parcellákban bérbeadta a szegény földművelő népnek, segítséget nyújtván neki ez által a saját munkája után való tisztességes megélhetésre.

Ez az a keret, a melyet a miniszter ténykedése betöltött. Nem sorolhatunk fel minden apró intézkedést, a melyet a közigazgatás gyors és rendes menete, az ügyek pontos és alapos ellátása és különösen a központi igazgatás érdekében tett; vagy a melyekkel egyes felmerült esetekből kifolyólag az eddigi eljárást helyesbítette; de munkásságának, a legapróbb részletekre kiterjedő figyelmének jellemzéseül szükségesnek tartjuk, hogy egynehány esetet felemlítsünk.

A miniszteriumban jóformán teljesen ösmeretlen volt a határidő kitűzése és annak nyilvántartása oly rendeletek kibocsátásánál, a melyekben hatóságok és közegek válaszadásra hivattak fel. Az illetők akkor válaszoltak, mikor nekik tetszett és ha nem feleltek,

gyakran a miniszterium is megfeledezett az ügyről. A miniszter elrendelte, hogy minden ily intézkedés nyilvántartandó és a kitűzött határidő lejártával a késedelmező megsürgetendő, miáltal nemcsak az alantás hatóságok munkásságát ellenőrizte, hanem a gyorsabb közigazgatást is lehetővé tette.

Egy más intézkedése, a melylyel szintén a sürgős ügyek gyors elintézését biztosította, az volt, hogy az alantás hatóságokat és közegeket színes papír használatára utasította oly ügyeknél, a melyek soron kívül való elintézését kívántak.

Már az első költségvetés összeállításánál feltűnt a miniszternek, hogy az eddigi megelőző költségvetésekben igen nehéz volt az eligazodás a hosszú számsorok között. Előbb bizonyos rendszerbe kellett foglalni az egymáshoz tartozó, de a költségvetésben elszórt tételeket, hogy közoktatásunkról tiszta képet szerezhessünk. A miniszter majdnem teljesen megváltoztatta a költségvetés berendezését. A mostani költségvetés csoportosítására nézve olyan mintaszerű, hogy kissé figyelmes átolvasás után valószággal meglepene nek a számok az újonnan alakított keretekben és rövid idő alatt mindenkit, még a számoktól irtózó laikus embert is, könnyen tájékoztatnak közművelődési intézményeink fejlődéséről.

Jelen költségvetéseink a tanügyi közigazgatásnak megfelelő főcsoportokba sorolják be az egyes kulturális intézményeket; külön-külön fejezetet kaptak benne a felsőbb tanintézetek, a középiskolák, a népnevelés, a szakiskolák, az emberbaráti tanintézetek, a művészet, a muzeumok és műemlékek, a tudomány és irodalom és végre az egyházak.

A korábbi költségvetések áttekintését leginkább megnehezítette az a körülmény, hogy a népnevelés részére felvett javadalom csak *általány*-összegben szerepelt és egybefoglalta a népiskolákat a polgári iskolákkal. Wlassics miniszter költségvetései részletesen feltüntetik nemcsak a népiskoláknál, hanem a polgári iskoláknál is külön-külön mind a személyi, mind a dologi kiadásokat és kimutatják a népoktatási intézetek közös szükségletét. A legnagyobb előnye a mostani költségvetéseknek azonban az az újítás, hogy a megokolásban megyénként és községenként a legnagyobb pontossággal felsorolják az állami iskolákat, a tanerők számát, a személyi járandóságokat, a dologi kiadásokat stb.

A miniszter mindezeket az újításokat a költségvetés realitása érdekében tartotta szükségesnek, azonkívül pedig miként mondja: a tanügyi közigazgatásnak a törvényhozás részéről való könnyebb ellenőrzése vé-

gett és a hitel-túllépések lehető megakadályozása céljából. A legnagyobb szolgálatot tette az által a miniszter — meggyőződésünk szerint — a tanügyi politikának, közvetve az országnak, mert a részletes kimutatásokból, a költségvetésnek helyes szerkesztéséből világosan kitűnik, hogy az az összeg, a mely mint átalányösszeg nagynak tűnt fel, elaprózva, egyes vidékek és községek szerint felosztva, egyáltalában nem elegendő ama fontos politikai és nemzeti feladatok teljesítésére, a melyek a népoktatásügyre várnak. Nagyon sajnálhatjuk, hogy a miniszterium eddigi költségvetéseiben nem használta fel a népnevelés céljára szánt összeg elégtelenségének beigazolására azt a szembetűnő és kézzelfogható eszközt, amely ezekben a kimutatásokban oly hatásosan érvényesül, különben lehetetlennek tartanók, hogy a törvényhozás minden pénzügyi nehézségek ellenére is ne javadalmazta volna jobban ezt a legfontosabb tárczát. Hiszen tudvalevő dolog, hogy az iskolákba tett befektetés a leggyümölcsözőbb és a tőke a műveltség haladásával kétszeresen és kamatostul megtérül.

Wlassics miniszternek az érdeme, hogy költségvetésének világos, átlátszó berendezésével és alapos kidolgozásával mintegy kényszerhelyzetet teremtett és ezzel sikerült kivívnia, hogy a vezetésére bizott mi-

niszteri tárczának javadalmazása már az első évben igen tetemes, majdnem szokatlan emelkedést mutat. 3,563.544 korona a tiszta többlet az első évben és a rá következőkben is ugyanily emelkedés történik a költségvetésben.

Hasonló változáson ment át a közoktatás állapótáról szóló miniszteri jelentés szerkesztése és összeállítása.

Az eddigi miniszteri jelentések abban a szerkesztési hibában szenvedtek, hogy nem számoltak be a közoktatásügy *utolsó* iskolai évi eredményéről, hanem két különböző iskolai év adatait foglalták magukban: a középiskoláknál, a főiskoláknál és a szakiskoláknál az *utolsó* iskolai év adatait dolgozták fel, míg a népoktatási intézeteknél csak az *utolsó előtti* iskolai év jelentését tüntették ki.

Ez az eljárás nagyon megnehezítette az összehasonlítást a különböző fokú tanintézetek között, mert a szükséges adatok két különböző évben kiadott jelentésekben foglaltattak; hozzájárult még ehhez az a bénító körülmény, hogy a népoktatásügyre vonatkozó részben a statisztikai adatok az *utolsó előtti* iskolai évről szóltak, míg a népoktatásügy érdekében kibocsátott kormányzati intézkedések az utolsó iskolai évre vonatkoztak. Mindez a miniszteri jelentés hátrá-

nyára szolgált és csakis az volt az előnye, hogy már november havában megjelenhetett.

Wlassics miniszter ezt a mindenesetre helytelen eljárást megváltoztatta és inkább elhalasztotta egy-két hónappal a miniszteri jelentés benyújtását, semhogy ez a külső körülmény veszélyeztesse egyöntetű szerkesztését és használhatóságát.

A miniszteri jelentés ma kiegészítő része annak a jelentésnek, a melyet a miniszterelnök nyújt be az országgyűlésnek az ország közállapotáról.

Gyökeres reform alá vette a miniszter a «Néptanítók Lapja»-nak kiadását és szerkesztését.

A lap olyan unalmas és sovány tartalommal jelent meg, hogy a tanítók, a kiknek okulására, szórakozására és továbbmívelésére szánták volt a lap alapítói, felbontatlanul hagyták. Senki sem olvasta.

A baj forrása abban állt, hogy a «Néptanítók Lapja»-ra szánt 20,000 koronát jórészt a nyomdaköltség emésztette fel és jó munkatársak díjazásáról szó sem lehetett.

A miniszter pályázatot hirdetett a lap kiadására, oly módon, hogy a nagyszámú hirdetésekbe befolyó összeget a kiadónak ajánlotta fel.

Jelenleg a kiadónak 6000 koronás subventiót ad a miniszter és 14.000 koronával rendelkezik a lap

munkatársainak díjazására, a mi által a lapot élénkké, tartalmassá és olvasottá tette.

Még sok hasonló intézkedést sorolhatnánk fel; de nem folytatjuk további részletezését a miniszter munkásságának; az eddig adott kép is elég bizonyosságot tesz arról, hogy a vallás- és közoktatásügyi minisztériumot nem bízták avatatlan kezekre.

E munkásságot Ő Felsége is elismerte, a ki a miniszternek 1896-ban a valóságos belső titkos tanácsosi méltóságot, 1897-ben az első osztályú vas-korona-rendet, 1903 november hó 3-án pedig a Lipót-rend nagykeresztjét adományozta.

Kár lett volna őt az igazságügyminisztérium élére állítani, a hová a közvélemény eleinte szánta volt.

JELLEMVONÁSOK.

Az ember mindig, szükségszerűleg jellemének határozott tulajdonságai szerint, az okok befolyása alatt és képességeihez mérten cselekszik.

A legkiválóbb ember sem tudja cselekvés közben, hogy nagy tettet visz végbe, vagy halhatatlan művet alkot; csak azt érzi majd öntudatosan, majd ösztönszerűen, hogy tette — szándékának megfelel; csak később az összefüggő egészből tűnik ki jelleme és képessége.

Wlassics Gyula majdnem kilencz évi miniszteri működésére visszatekintve, bátran állíthatjuk, hogy tetteit és tevékenységét *az államférfiú geniusa vezette.*

Wlassics soha sem volt egyoldalú jogász. Kiváló jogi képzettsége mellett általános műveltségű férfiú, a ki nemcsak annyit tanult a nyugoti kulturából, a mennyit hazai iskoláinkban tanítanak, hanem a mennyit külföldön nyújtanak.

Európai ember, a kinek nyugati egyetemes felfogását a nemzeti szellem át meg át hatotta és kiben mindkettő harmonikus egésszé olvadt. Minden törekvését, egész működését jellemzi a *gyakorlati* élet szükségleteihez való alkalmazkodás, a melyek a magyar nép sajátságaiból fakadnak; de a külföldi műveltség tüzeiben megtisztulva, a nagy nemzetek általános kultörtörekvéseibe beleilleszkedve látja ezeket.

Az ilyen férfiú szükségképen szabadelvű. Nem lehet vak követője valamely felkapott iránynak, kizárólagos hirdetője valamely iskolának, uszályhordozója egy-egy felekezeti kívánságnak.

Legszébb sikereit a képviselőházban aratta Wlasics szabadelvűsége.

Az egyik képviselő egyszer interpellatiót intézett a miniszterhez, mert egy középiskolai tanár állítólag atheistikus tanokat hirdetett valamely tudományos folyóiratban.

A miniszter válaszában kijelenté, hogy ha valamely tanár esküjével ellentétben atheistikus vallásnézeteit az ifjuság nevelésében érvényesítené, ezen eljárással fegyelmi szempontból foglalkoznék, de «a tudományos szabad meggyőződés és tudományos szabad kutatás korlátozásába nem mehet belé.»

Ugyanaz a képviselő máskor kifogásolta, hogy az

ifjúsági könyvtárak részére Shakespeare János Királyát és egyéb kifogásolható klasszikusokat ajánlott Wlassics.

A miniszter válaszában kifejti, hogy a nagy aucto-
rok proscribálásának nem barátja, «a klasszikusok megcsonkításához az irodalmi szabadság érdekében hozzá nem járulhat», hanem az iskolai könyvtárakban gyakorlandó felügyelet feladatának tekinti, hogy az auctoroknak milyen és mely műveit, melyik növendéknek és különösen hogy elegendő érettséggel bíró növendéknek kezébe adják.

Az egyetemi ifjúság egy töredéke mozgalmat indított volt a keresztnek a tantermekben való kifüggesztése érdekében.

A néppárt egyik vezérszónoka ezt a mozgalmat arra használta fel, hogy a miniszter szabadelvű politikáját megtámadja.

«Ha a kereszt — mondá egyebek között a miniszter fényes válaszában — akár azt a célt szolgálja, hogy az egyetem katolikus jellege mellett egy erős érv legyen, akár azt, hogy a kereszt-csonkítások megtorlásául egy ellendemonstratio történjék, mint-hogy mindkét esetben a kereszt, ez a magasztos és mindenek fölött tündöklő jelvény mellékcél szolgálatában áll, ahhoz segédkezet nem nyújt.»

Meleg védőre talált benne az egyetemi *tanszabadság* is. Az egyetem egyik jogbölcészeti magántanárának tanítását kifogásolta az egyik ellenzéki képviselő.

«Annak vizsgálatába bocsátkozni, hogy a filozófiai rendszerek mindenben a közfelfogással egyeznek-e, ezek felett inquisitiót tartani, nem egyeztethető össze a tanszabadsággal» válaszolá a minster.

Az «Erzsébet nőiskola»-ban látogatást tesz és a tanítónők csinosan berendezett lakásait látva örömeinek ad kifejezést a fölött, hogy a magyar állam a művelt magyar tanítónőnek immár — a külföldi nevelőintézetekhez mérten — ilyen positiót biztosíthat.

Ez a modern, tisztult és emelkedett felfogás vonul át Wlassics minden beszédén, de egész lényén is.

Már külső megjelenése is a modern államférfiúra vall. Magas, nyulánk alak, előkelő külsővel. Nagy, kerek fejét göndör haj, fiatalos arcát vékony oldalszakáll köríti: mosolyogva és barátságosan tekint mindenkire.

Wlassics Gyula szónoknak született. Szívesen hallgatják kellemes behízelt hangja miatt — és mert mindig van mondani valója. — Megjegyzései, szónoklatai tartalmasak. Erős logikával bonczolja a kérdéseket, világosan csoportosítja az előzményeket és

kérlelhetetlen következetességgel állítja oda a hallgató elé a gyakran meglepő eredményeket.

Nagyon kellemetlen érzése lehetett a szegény bűnösnek, a kit Wlassics Gyula faggatott és vádolt, mint ügyész.

A jogi érvek mellett előszeretettel használja a hangulatot keltő páthoszt és a gyönyörködtető szóvirágokat.

Bőséges szókincscsel beszél és akkor van elemében, ha rögtönözni kell és vitatkozásra hívják fel.

A szónoki tehetség majdnem nélkülözhetetlen a mai parlamenti kormányforma mellett és miniszternek elsőrendű szükséglet.

A második főtulajdonság egy államférfinál az elhatározás határozottsága és mozgékonyság az elhatározás keresztülvételében.

Wlassics miniszter minden tervét és szándékát alaposan és ismételten meggondolja, mielőtt azt végrehajtaná; és oly körültekintő, hogy fontosabb esetekben annyi ember véleményét kéri ki, a hány különféle szempontból a szőnyegen levő kérdést vizsgálni szükséges.

Nem is fordult elő eset, hogy Wlassics reformtörekvései készületlenül találták volna a közvéleményt és meglepetéseket eredményeztek volna.

Wlassics jól tudja, hogy a helyes politika nem

választja feladatait, hanem kapja azokat, úgy, miként azok a tér, az idő és a körülmények nyomása alatt jelentkeznek.

«Szeretem, mondá egy alkalommal, hogy a közoktatásügy legyen az a neutrálizált terület, a hol még a legélesebben elkülönített pártok is találkoznak egymással, a hol csak az érv érv ellen, tapasztalat tapasztalat ellen küzdjön.»

Azok az államférfiak tündökölnek leginkább a történelemben, a kiknek szelleme legjobban összhangban állt volt saját koruk szellemével.

Wlassics miniszter kiváló súlyt helyez a hirlapokra, mint a közvélemény szószólóira és többé-kevésbé annak alkotóira.

Ép oly fontosnak tartja az emberekkel való érintkezést. A világ gyakorlati életfolyása szükségessé teszi az államférfiúra nézve, hogy az emberek minden társadalmi fokozatával sűrű érintkezésben álljon. A polgárosult élet szokásaiból, a műveltekkel való társalgásból meríti az államférfiú a kormányzás gyakorlatának egyik becses részét, igazi államférfiúi elveket és mindent, a mi az embert képessé teszi, hogy házájának szolgáljon.

A miniszter szereti a nyílt és őszinte jellemet és ő is mindig őszinte jellemének megfelelően cselekszik.

Nem vesz mást mintául cselekvésében, mert tudja, hogy a viszonyok és körülmények soha sem egyformák és a jellem különbözősége ugyanannak a cselekedetnek más-más színt ad.

És e distingválás feltétlenül szükséges az igazi államférfiúnál, mert csak így lehet eredeti a gyakorlati életben. Meg van benne a kritikai érzés minden iránt, a mi valóban időszerű és gyors elhatározást igényel.

Az erélyesség, e legritkább értékes tulajdonsága az embernek, szintén sajátja. A világ szereti az erélyes embereket, mert csak azok nevéhez fűződnek igazi nagy dolgok.

Wlassics miniszternek élénk temperamentuma van, a mely csak társaságban és emberek között tud megélni; de nem az unalmasok között, a kik mindig egy véleményen vannak vele.

Wlassics különben soha sem únja magát, mert gondolatainak kiapadhatatlan sokasága új meg új változatos képeket teremt és nem hagyja pihenni.

Szereti a vitatkozást, de kerüli az összeütközést és nem mutatja, hogy győztes.

Az ész és szellem nem oly eszközök, a melyek kedvelté teszik az embert a társaságban. Az emberek semmit sem vesznek oly zokon, mint azt, ha szellemi felsőbbségünket éreztetjük velük. Rendesen

legbüszkébbek szellemi tulajdonságaikra és meggyűlölik azt, a ki tanuk előtt e legnagyobb hiúságukat sérti.

Művész az emberekkel való bánásmódban, a kik szeretettel közelednek hozzá, mert nincs benne sem gőg, sem nagyképűsködés. Különösnek találta, ha régi ismerősei nem tegezték őt, a minisztert.

Egyik utazásán egy szolgabíró fogadta nagy beszéddel. A miniszter nézi a szónokot, végre félbeszakítja őt:

— Nem voltunk mi iskolatársak?

— De igen.

— Na hát akkor szervus pajtás és hadd el a czifra titulusokat.

Mindenkit egyéniségének megfelelően használ fel és soha sem kísérti meg, hogy a természetalkotta egyéniséget megváltoztassa, a mi úgyis lehetetlen volna. Úgy veszi az embereket, a miként vannak.

Udvarias ember: de nemcsak okosságból. Az okosságból előzékeny embereknel mindig kiérzik az őszinteség hiánya és senki sem bízik bennük.

A miniszter természeténél fogva udvarias és innen van a sok — levélírás.

Csak egy baja van: közös mindazokkal, a kik sokat és gyorsan dolgoznak: egy kissé ideges.

A fokozott intelligenciával erősebb érzékenység

és az akaratnak erősebb nyilvánulása jár. Minden, ami történik, erősebben hat rá; érzékenyebb minden iránt, türelmetlenebb minden akadálylyal szemben.

Egy kicsit mérges, de jó ember, mondja az ajtónálló és ezt el kell neki hinnünk.

Jó ember a miniszter és nem érdemelné meg a szívjóság dicséretét, ha nem volna benne erő, hogy haragos is legyen.

Mózes széttöri a kőtáblákat, a melyekre az Úr a tízparancsolatot írta, midőn népe az aranyborju körül tánczol és a szelid lelkületű Jézus Krisztus kiűzi a kúfárokat a templomból.

Haragja különben rövid ideig tart, azonnal visszatér a kiengesztelő megbánáshoz. Mintha csak arra való volna, hogy annál könnyebben megbocsásson és annál kedvesebb legyen.

Olyan ő, mint az az úr, a kinek a szolgálja felmondott.

— Miért mond fel, — kérdezi az úr.

— Azért, mert mindig haragos.

— Igazad van; sajnálom; de hát nem múlik-e el haragom azonnal?

— Ez is igaz; de vissza is jön azonnal.

Az úr megveregette a szolga vállát; nem engedte el a jó szolgát és a dolog azontúl jobban ment.

És a miniszter jó ember, szívével gondolkozik, mikor nyomort lát, szenvedést tapasztal.

— Ha a szerencse valakit magas polczra emelt, legszebb kötelesség az üldözötteket védeni, — mondá egy alkalommal.

Pedig a szerencsének megvan az a rossz oldala, hogy nem tudja megkülönböztetni a jókat a rosszaktól. Ehhez a küzdelem nehézségei adják meg a próbakövet. Ekkor látja meg az ember, hogy ki Wlassics Gyula és ki az a számtalan indifferens, kárörvendő, rosszlelkű ember! De azután jobban meg is becsüli az ilyen embert, az utóbbiakat pedig megszanja, mert rossznak lenni valóban szánalmas dolog.

Akkor haragszik leginkább, ha igazságtalanságot vagy méltánytalanságot lát.

Senkit sem bocsát el vigasztalatlanul, senkit, a ki segílyt kért tőle és azt megérdemli.

— Csak ne volna oly kevés a pénzünk, hogy többet adhatnánk, — mondja gyakran.

És mi mindent kérnek tőle: egy asszony műfogakat, egy tanár műlábat, egy leány műszemet stb.

És a miniszter az asszonyt a klinikára ajánlja, a tanárnak megvéteti a műlábat és a leánynak segílyt ad, hogy műszemet készíttessen.

Egy tanuló elpanaszolja, hogy az érettségi vizs-

gálaton megbukott. Mindennapi kenyerét kereste meg akkor, mikor társai tanulhattak. Újból akar vizsgázni, hogy időt ne veszítsen.

— Hallgassa ki ezt a rossz deákot — mondja a miniszter a titkárnak — és segítsen rajta; de ne kérjen bélyeget a folyamodványára.

Máskor egy nyomorral küzdő szegény ember panaszkodik, hogy már hetek óta nem kereshet semmit és éhen hal.

— Nézzenek utána, — mondja — talán lehetne ezt a szegény embert kenyérhez juttatni.

És ez így megy minden kihallgatási napon.

A miniszternek igazán nehezére esik valakit kérésével elutasítani.

— Én már alig merek valakit hívni, — mondja — mert mindenki, a ki referál, egyúttal kér is valamit.

Pedig a miniszter amúgy is gondol tisztviselőire.

A minisztériumban senki sincs, a ki nem részesült volna alatta valami előléptetésben vagy kitüntetésben. De nemcsak a közvetetlen környezetében levőkre gondol, mindig igazi lelki örömeire szolgál, ha a rosszul javadalmazott tanároknak és tanítóknak sorát és anyagi helyzetét javíthatja.

A hazai közművelődés munkásait senki sem becsüli jobban nálánál.

— Engemet önökhöz — mondá a miniszter az ezredéves tanügyi kongresszusra egybegyűlt tanítókhoz — nem csak ez idő szerint elfoglalt állásom köteléke fűz, de önökkel a volt tanár, a volt pályatárs közös emlékének és közös reményeinek aranyzála, az együtt-érzés lelkesítő melege olvaszt össze. Később meg így folytatja:

— A magyar tanítói kar nemcsak kötelességét teljesíti, de azon isteni szikrából, melyet a kötelességen felül a lelkesedés, a hivatás, a hazaszeretet nemes szenvedélye gyújt, merítette és meríti erejét.

Nem megható-e gondolkodása és figyelme, mikor Vajda János földi maradványait költői jelentőségéhez méltó módon minden felszólítás és figyelmeztetés nélkül eltemetteti.

— A miniszter ezen kegyeletes intézkedésében — mondja a Kisfaludy-Társaság — nemcsak emberbaráti szívének sugallatát, hanem minden igazi magyar államférfiúnak azt a magasabb felfogását is érezzük, melylyel irodalmunkat, mint nemzeti életünk egyik legfontosabb tényezőjét tekinti és becsüli.

Vezető államférfiaink rendszeren nagyon fukarok az elismerésben, Wlassics bőkezű ott, a hol valódi érdemet lát.

Közvéleményünk még mindig nincs kellő méltány-

lással azon fárasztó munka iránt, a melyet az iskolában a tanító végez.

A nagy tömegnek van füle és szeme, de nagyon kevés ítélőképessége és kevés emlékezőtehetsége. Sok érdem egészen kívül áll felfogása határán, másokat felismer és dicsér, de csakhamar elfelejti.

Nagyon szükséges tehát, hogy a vezető államférfiú rámutasson azokra az érdemekre.

És a miniszter számtalan tanférfiút részesítettett legfelsőbb kitüntetésben és soha sem mulasztja el, ha egy derék tanférfiut ünnepeltek, hogy az ünnepelőkhöz ne csatlakozzék és a maga részéről is ne méltassa annak érdemeit.

Rámutat az érdemre, hogy a közönség is lássa és méltányolja az érdemet.

— Még a miniszter is írt neki, szokták mondani.

De csak az igazi munkásságot tünteti ki és e tekintetben ő jár legelől.

A miniszter a hazai közművelődésnek nemcsak irányzója és feje, hanem első munkása is.

Miniszersége első idejében egész nap a hivatalban volt. Reggeltől késő estig dolgozott, a míg a vezetésére bízott miniszterium minden ügye iránt tájékozást nem nyert.

Később csak a főbb vezetést tartotta fenn ma-

gának, hogy a részletekben el ne vesszen és az áttekintést megtarthassa.

Azonban mindenki biztos lehetett, hogy a legkisebb hiba is napfényre kerül, mert időnként a legszorosabb ellenőrzés alá vette minden egyesnek a munkásságát.

Eleinte előszóval referáltak neki, később ő maga nézte át az ügydarabokat, mert így mélyebben hatolhatott be az ügyekbe és részletesebben foglalkozhatott velük.

A munkálkodás ezen módja egyuttal lehetővé tette, hogy minden egyes tisztviselőjének munkacrejét és képességét megismerje.

Mindig azt nézte, ki fogalmazta az ügydarabot.

Ha valamely fontos vagy nehéz kérdés került elintézés alá, magához hívatta azt a tisztviselőt, kit arra legalkalmasabbnak tartott és őt bizta meg a munkával.

A miniszter ezen eljárása nemes ambíciót és versenyt ébresztett a tisztviselők között.

A legtöbb esetben persze mégis a miniszter volt kénytelen az ügyet megcsinálni, mert vagy nem tett neki a munka, vagy lassan haladt.

Szereti a gyors munkát.

Senki sem dolgozik oly gyorsan, mint ő. Ha sietős

valami, gyorsíróhoz és annak egyszerűen lediktálja a gyakran ivekre terjedő munkálatot.

Alapos és körültekintő ember.

Fontosabb állásokra senkit sem nevez ki, a míg nem látja.

Előbb látni akarom és csak azután fogok határozni, — mondja, ha valakit kinevezésre ajánlanak.

Egy szolgai állás került betöltés alá. A miniszternek azt ajánlották kinevezésre, a ki a leghosszabb ideig szolgált ideiglenes minőségben. A miniszter is e mellett foglalt állást, de előbb maga elé idézte valamennyi folyamodót. Végül pedig az ajtónállót is megkérdezte, hogy ki lesz a legjobb.

Ily gyakorlati érzékkel intézte el az ügyet. Az ajtónálló sok oly körülményről adhat felvilágosítást, a miről a tiszti személyzet sem tud.

Szereti a nyilvánosságot.

— Szeretem, mondá egyszer, ha a közügyeket a közvélemény megvitatja. Nem elég, ha három ember összeül a bureauban és megcsinálja a dolgot, a közvéleménynek is hozzá kell szólni.

Minden fontosabb kérdést legelőször a nyilvánosság elé visz; hadd szóljon hozzá a sajtó, de nemcsak a politikai, hanem a szakbeli sajtó is.

Egyik első teendője volt, mikor hivatalba lépett,

hogy az összes tanügyi szakfolyóiratokat megrendeltette.

— A tanügyi lapokra nem fizetnek elő? Hiszen a nélkül nem lehet tanügyi politikát vinni.

Nem voltak meg a külföldi törvényhozások gyűjteményei sem; ezeket is meghozatta.

A külföldi tanügyi mozgalmakat figyelemmel kísérteti és havonként jelentést tétet magának azokról.

Mindig hangsulyozza, hogy a magyar tanügyi politika akkor jár helyes uton, ha a művelt nyugot közművelődési intézményeinek eredményeire támaszkodik.

Ezt mondja erre vonatkozólag.

«A magyar közoktatásügyi politika nemcsak hogy nem zárkózik el a művelt nyugot intézményei elől, hisz ez a hazaszeretet végzetes félreértése volna, sőt inkább azokat szorgalommal és kitartással tanulmányozzuk, egyenesen büszkeségünket helyezzük abba, hogy nincs nemzet, mely a nyugoti civilizáció eszméi iránt fogékonyabb legyen, sőt nemzeti fennmaradásunk talizmánját látjuk a nyugoti civilizációéval való összeolvadásban, de kell, hogy új tartalommal is gazdagítsuk a népek közoktatási politikájának kincseit és kell, hogy nemzeti erőnk és egyéniségünk legalább is új szint, új varázst adjon az emberi szellem univerzális alkotásainak ezen a téren is.»

Ideális gondolkodás jellemzi a minisztert, a kiben a legkisebb felekezeti elfogultság vagy ellenszenv sincs a nemzetiségek iránt, ha a közös célban, a haza szolgálatában, egyesülnek.

Tiszteletben kell tartani, mondá a miniszter a tisztelgő tanfelügyelőknek, a hazai felekezetek alkotmányadta autonóm jogait, azonban csak addig a határig, a míg arról győződnek meg, hogy azok a jogok nem szolgálnak ürügyül, menedékvárul a magyar állameszme elleni merényletnek.

Ideális tanügyi politikáját jellemzi az a beszéd, a melyet a nála tisztelgő tanári karhoz intézett:

«Ne tanítsanak csak, hanem neveljenek is. Ne tekintsék ezt tudományos foglalkozásuk mellett alárendeltnek. Ne tekintsék a középiskolát olyannak, mely felment a nevelés kötelezettsége alól. Tudom, hogy ezt nem is teszik, mert önök tudják legjobban, hogy minél több tiszta és férfias jellemmel gazdagítani a hazát, a legszebb hivatás. A tudomány igéinek hirdetése minő nemes kötelesség az ifjú lélek önérzetének helyes vezetése és felhasználása, az akaraterő kifejtése, az önállóság kora megszoktatása és megértése annak, miként jut az ember a kötelességek pontos teljesítése, az engedelmesség által a legnagyobb erkölcsi jóhoz: a lelki függetlenséghez!»

BEFEJEZŐ SOROK.

Majdnem kilencz évig vezette Dr. Wlassics Gyula a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumot. Nehezek voltak a politikai viszonyok már Bánffy Dezső báró miniszterelnöksége alatt, de még inkább rosszabbodtak Széll Kálmán és később gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök idejében.

Wlassics lehetőleg távol tartotta magát és nemzeti közművelődésünk kérdéseit az évről-évre élesebben kialakuló pártviszonyoktól és csak akkor távozott miniszteri székéből, mikor a katonai téren felmerülő nemzeti követelésekkel szemben erőlyesebb ellenállásra határozták volt el magukat az illetékes tényezők.

Wlassics törekvése oda irányult, hogy mérsékelt katonai engedmények mellett a hazai népoktatásnak nemzeti irányban való erősebb fejlesztése által elé-

gíttessék ki a közvélemény, a melyet erőszakos eszközökkel letörni se célravezetőnek, se lehetőnek nem tartott.

A törekvés azonban hiunak bizonyult és 1903-ban november 3-án távozott Wlassics és az egész kormány, hogy gr. Tisza István miniszterelnök kísérlenezésének engedje át a tért.

A bekövetkezett események igazolták Wlassics felfogásának helyességét, a melyet élesen juttatott kifejezésre akkor, mikor a szabadelvű pártból kilépett és később, mikor a nemzeti ellenállásban kiváló szerepet vitt.

Wlassics azonban nemcsak politikával töltötte idejét minisztersége után, hanem visszament a budapesti egyetemre a büntető jog tanárának, hogy tovább is szolgálja a hazai közoktatás ügyét, a míg végül 1906 április hó 30-án az ujonnan megalakult kormány őt a magyar közigazgatási bíróság elnöki székebe ültette.

Wlassics nagy talentumának új tér nyílt az érvényesülésre, a melyről egy későbbi életrajzírója fog megemlékezni.

Én örülök annak, hogy közvetetlen tanuja lehettem miniszteri működésének, hogy alkalmam volt közvetlen közelében tanulmányozni közéleti tevékeny-

ségét és egyéniségét és sok tekintetben korszakot alkotó munkásságának emberekre és intézményekre a messze jövőbe való kihatását. Ő valóban az az államférfi, a ki a jelent a jövő érdekében nagy haszonnal kamatoztatja és fogja kamatoztatni hazánk és nemzetünk javára!
